

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV ROMANISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

FRANCOUZSKÉ FRAZELOGISMY OBSAHUJÍCÍ VLASTNÍ JMÉNA A JEJICH
ČESKÉ EKVIVALENTY

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jan Radimský, Ph.D.

Autor práce: Lucie Honnerová

Studijní obor: Francouzský jazyk a literatura

Ročník: Čtvrtý

2016

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci na téma *Francouzské frazeologismy obsahující vlastní jména a jejich české ekvivalenty* jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím také s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/98 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 7. prosince 2016

.....
Lucie Honnerová

Poděkování

Zde bych ráda poděkovala panu doc. PhDr. Janu Radimskému, Ph.D., za jeho cenné rady a připomínky a laskavý přístup při vedení mé bakalářské práce.

ANOTACE

Tématem předkládané bakalářské práce jsou francouzská idiomatická spojení, jejichž komponenty jsou vlastní jména. Hlavním cílem práce je navrhnout české překlady pro francouzská idiomatická spojení a vyhodnotit míru jejich ekvivalence.

První část práce pojednává na teoretické rovině o frazémech a idiomech. Nejprve je definována základní terminologie a následně jsou popsány hlavní formální a sémantické rysy frazémů a idiomů. Druhá část práce analyzuje vybraný vzorek onomastických idiomů po formální, sémantické a translatické stránce.

ANNOTATION

The theme of the presented bachelor thesis are French idioms containing proper nouns and their Czech equivalents.

The first part of this thesis provides an introduction to the principles and foundations of phraseology and idiomatics. Firstly, the basic terminology is defined and then the main formal and semantic characteristics of phrasemes and idioms are described.

The second part analyses selected sample of onomastic idioms from formal, semantic and translational aspect.

This thesis aims at finding Czech equivalents for French idioms and evaluate the level of their equivalence.

OBSAH

ÚVOD	7
1. Základní terminologie	8
1.1. Frazém a idiom v českém pojetí.....	8
1.2. <i>Figement, expression a locution</i> ve francouzském pojetí	9
2. Klasifikace frazémů a idiomů	12
2.1. Český přístup.....	12
2.2. Vybrané klasifikace francouzsky píšících autorů.....	13
3. Vnitřní struktura frazémů a idiomů	16
3.1. Komponenty frazémů a idiomů.....	16
3.2. Formální stránka frazémů a idiomů	17
3.3. Sémantická stránka frazémů a idiomů	18
4. Funkce frazémů a idiomů a jejich postavení v jazyce.....	20
4.1. Funkce frazémů a idiomů.....	20
4.2. Vztah frazémů a idiomů a pravidelného jazyka	20
4.3. Stylové rozvrstvení.....	21
5. Problematika překladu frazémů a idiomů	22
6. Metodologický úvod	24
7. Formální analýza.....	26
7.1. Vnitřní formálně-strukturní analýza.....	26
7.1.1. Kolokační výrazy	26
7.1.2. Propoziční výrazy.....	28
7.2. Transformace frazémů a idiomů	30
8. Sémantická analýza idiomů a analýza kolokability jejich komponentů.....	32
9. Translatologická analýza.....	34
9.1. Idiomy, pro které v českém jazyce existuje ekvivalentní výraz.....	34
9.2. Idiomy, jejichž český ekvivalent obsahuje jiné vlastní jméno	37
9.3. Idiomy, které se překládají do českého jazyka idiomatickým výrazem neobsahujícím vlastní jméno	39
9.4. Idiomy, pro které neexistuje v českém jazyce žádné idiomatické vyjádření	46
ZÁVĚR	48
RÉSUMÉ	50
BIBLIOGRAFIE.....	52
PŘÍLOHA – SLOVNÍČEK FRANCOUZSKÝCH ONOMASTICKÝCH IDIOMŮ	54

ÚVOD

Tato práce se zabývá francouzskými onomastickými frazémy a idiomy, které tvoří výraznou část francouzské i české frazeologie a idiomatiky.

První část práce je zaměřena na teoretické pojednání o frazémech a idiomech, které slouží jako základ pro vlastní analýzu. Nejprve je s odkazem na relevantní literaturu českou i francouzskou vymezena základní terminologie, tj. pojmy „frazém“ a „idiom“, a jsou představeny možnosti klasifikace frazémů v pojetí francouzské i české lingvistiky. Pro klasifikaci vzorku frazémů v analytické části práce bude použita formální klasifikace, která vychází z prací Františka Čermáka. Dále jsou popsány hlavní sémantické a formální rysy frazeologických jednotek. Nezbytnou kapitolou je i pojednání o problematice překladu frazémů a idiomů do jiných jazyků.

Druhá část práce je uvedena metodologickou kapitolou, která podrobně vysvětluje postup použitý při získávání reprezentativního souboru onomastických idiomů a jejich následné analýze. Nejprve byly z dostupných slovníků vyexcerpovány onomastické frazémy, které byly následně omezeny na základě korpusů na vzorek 120 nejfrekventovanějších výrazů. Získaná data jsou rozebrána po stránce formální, sémantické a translatické. Převážnou část praktické části práce tvoří analýza translatická, při které jsou sledovány možnosti překladu idiomatických spojení z francouzštiny do češtiny s aplikací metod, které byly popsány v teoretické části.

Cílem práce je navrhnout adekvátní české překlady pro francouzské onomastické idiomy a vyhodnotit míru jejich ekvivalence, tj. nakolik si odpovídají po stránce sémantické, formální a stylistické.

1. Základní terminologie

Studiem a popisem frazémů a idiomů se zabývá idiomatika a frazeologie, lingvistická disciplína, která se zformovala teprve ve druhé polovině 20. století. Zkoumaná oblast netvoří zvláštní jazykovou rovinu, ale doplňuje běžný jazyk. Běžným jazykem se rozumí pravidelné jazykové kombinace, tj. kombinace morfémů, lexémů, kolokací i vět, které vznikají uplatňováním analogických pravidel. Primárním pravidlem je pravidlo sémantické, zajišťující významovou slučitelnost kombinovaných prvků a smysluplnost jejich kombinace, pravidla formální a gramatická jsou vždy sekundární.

1.1. Frazém a idiom v českém pojetí

Frazémy a idiomy jsou tvořeny kombinací jednotek nižšího řádu, tzv. komponenty, přičemž výsledný frazém nebo idiom náleží již do řádu vyššího. Frazeologické kombinace přesahují pravidla standardních jazykových kombinací, a jsou proto označovány za anomální (Čermák, 2007, s. 24–26).

Na základě komutačního testu, s důrazem na kolokační stránku, vymezuje Čermák (2007, s. 31) frazeologické jednotky jako „*jedinečné spojení minimálně dvou prvků, z nichž některý (popř. žádný) nefunguje stejným způsobem v jiném spojení (resp. více spojeních), popř. se vyskytuje pouze ve výrazu jediném (resp. několika málo)*“.

Nemožnost paradigmatické záměny některého komponentu analogickým komponentem ve stejné, resp. obdobné funkci, lze využít v praxi při identifikaci frazémů a idiomů – např. ve frazému *na svatého Dyndy* (fr. *à la saint-Glinglin*) nelze proprium zaměnit za jiné a dostat tak další frazém, srov. **na svatého Jana/Jiří, *à la saint-Jean/Georges* (Čermák, 2007, s. 31–32).

K některým frazémům a idiomům existují jejich doslovná homonyma. Tato pravidelná slovní spojení jsou však v kontextu snadno rozpoznatelná a všeobecně méně často používaná – např. *zlatý důl* (Čermák, 2007, s. 32).

Z hlediska způsobu analýzy frazeologických kombinací lze termíny *frazém* a *idiom* rozlišit, ačkoliv se do určité míry překrývají. Formální analýza pracuje s termínem *frazém*, při analýze sémantických rysů se kombinace označují jako *idiomy* (Čermák, 2007, s. 32).

Hladká v Příruční mluvnici češtiny (Grepl et al., 2012, s. 71) definuje frazém podobně jako Čermák, tj. jako „*ustálenou kombinaci alespoň dvou slovních forem, která má celistvý význam (zpravidla nerozložitelný na významy jednotlivých složek) a jejímž*

charakteristickým rysem je, že minimálně jeden z jejích komponentů je v dané funkci omezen pouze na tuto kombinaci (popřípadě na několik málo dalších)“.

Rovněž Hladká (tamtéž) rozlišuje termíny *frazém* pro označení frazeologické jednotky s důrazem na formální stránku a *idiom* pro označení, které zdůrazňuje sémantickou stránku slovního útvaru.

Z výše uvedeného lze usoudit, že česká terminologie používaná v oblasti frazeologie je jednotná. V některých pracích používají autoři termínu frazeologismus¹, který se překrývá s pojmem frazém. Jednoznačnost citovaných definic pomáhá především v praxi při určení frazeologického jevu.

1.2. Figement, expression a locution ve francouzském pojetí

Na rozdíl od českého přístupu nabízí francouzská terminologie hned několik označení pro frazeologické jednotky. Isabel González Rey sepsala celkem 73 termínů, se kterými se setkala u různých autorů (Brňáková, 2012, s. 15).

Mezi nejčastěji používaná označení patří *expression*² (s přívlastkem *idiomatique*, *imagée*, *figée*, *figurée*) a *locution* (s přívlastkem *figée*, *idiomatique*, *figurée*). Tato označení bývají často chápána jako synonyma, jejich definice jsou nejasné a základní charakteristiky si protirečí i v rámci jedné studie. Na základě poznatků Ferdinanda de Saussura, Pierra Guirauda, Pierra Fratha a Christophera Gledhilla, Alaina Reye a Isabely González Reyové dochází Brňáková k závěru, že termín *locution* označuje ustálená spojení slov, daná konvencí, jejichž jednotlivé části nesou celistvý význam, ale která mají referenční funkci a slouží k formulaci strukturované a logické výpovědi – např. *le train en provenance de Lyon*. Naproti tomu termín *expression* chápe jako hyperonymum zahrnující všechna expresivně zabarvená spojení slov, která tvoří předstupeň přísloví v hierarchii oblastí frazeologie a idiomatiky. Na rozdíl od přísloví musí při použití v konkrétním kontextu podstoupit aktualizační transformaci za pomoci aktantu (Brňáková 2012, s. 45–50).

Na termíny *expression* a *locution* nelze tedy pohlížet jako na ekvivalenty dichotomie *frazém* a *idiom* v českém pojetí, nicméně definice pojmu *locution* se blíží obecnému vymezení frazeologické jednotky, na kterém se shodují čeští autoři.

¹ Srov. (Čechová, 2011, s. 66), (Černý, 2008, s. 30).

² Lavieu, Lamiroy i Gross užívají termín *expression figée*.

Ačkoliv francouzští autoři užívají různou relevantní terminologii pro ustálená slovní spojení, označení pro proces frazeologizace slovních spojení, *figement*, je jednotné. V pracích jednotlivých odborníků se lze setkat s různou definicí tohoto pojmu³ v závislosti na jejich pojetí analýzy, kterému přizpůsobují i terminologii. Přínosná je v tomto ohledu práce Béatrice Lamiroy a Jeana René Kleina shrnující body, na kterých se shodli francouzsky a anglicky píšící lingvisté, kteří se zabývali problematikou pojmu *figement*.

1. Tento jev tvoří podstatnou ale extrémně komplexní složku jazyka, a proto byly dosavadní pokusy o formulaci jednoznačné a zároveň jednoduché definice neúspěšné.
2. Kritéria jednotlivých autorů, podle nichž lze tento fenomén rozpoznat, se liší, ale všechna vycházejí ze stejných znaků – např. sémantická neprůhlednost, celistvost významu, přenesený význam, konvenčnost, nemotivované výrazy, neobvyklá syntaktická omezení, nemožnost transformace a paradigmatické záměny.
3. Někteří autoři zmiňují doplňující, méně zobecňující kritéria jako např. stopy archaického jazyka⁴ – např. *chercher noise*, nemožnost doslovného překladu do jiného jazyka nebo neaktuálnost⁵ jednoho z komponentů (např. absence determinantu – *plier bagage*).
4. Tyto vlastnosti se u konkrétního frazému mohou objevovat současně nebo samostatně a nelze je tedy zobecnit na všechny typy frazeologických jednotek. Např. nemožnost morfologické transformace, zde konkrétně *negace*, charakterizuje první frazém, ale je neplatná pro druhý:
 1. a) *Les bras m'en tombent.*
 - b) **Les bras ne m'en tombent pas.*
 2. a) *Luc nous a donné carte blanche.*
 - b) *Luc ne nous a pas donné carte blanche.*
5. U některých typů frazémů lze pak obtížně usuzovat o jejich přeneseném významu z důvodu nízké míry zapojení těchto rysů. Frazémy na pomezí idiomatiky a frazeologie jsou označovány jako *expressions peu figées* nebo

³ Gross (1996, s. 4) uvádí definici převzatou z Lingvistického slovníku Larousse, tj. „*lingvistický proces, kterým z volného spojení slov vznikne syntagma, jehož komponenty nelze rozložit*“. Tuto definici ale odmítá pro její nepřesnost.

⁴ Lexikální a gramatické archaismy jako znaky frazémů uvádí i Hladká (Grepl et al., 2012, s. 71).

⁵ Ve smyslu morfologické aktualizace za pomoci aktantu.

expressions semi-figées – např. *je vous avoue que, attirer les foudres de quelqu'un*.

6. Jako poslední společný bod uvádějí odborníci skutečnost, že *figement* je diachronním a zároveň synchronním pojmem.

Nemožnost najít společný rys pro všechna ustálená slovní spojení přivedla některé autory k myšlence, že nejvhodnějším kritériem pro určení frazému je intuice (Lamiroy a Klein, 2005, s. 135–136).

V další své práci dochází Lamiroy (2008, s. 85–99) k závěru, že odborníci se shodují na čtyřech základních rysech frazeologických jednotek. Jsou jimi:

1. celistvost významu, tedy jeho nerozložitelnost na významy jednotlivých složek (z hlediska sémantického),
2. nemožnost paradigmatické záměny (z hlediska lexikálního),
3. pevná vnitřní struktura (z hlediska morfosyntaktického),
4. možnost určení stupně *figement*, tedy míry zapojení charakteristických rysů frazémů.

Z prací věnovaných frazeologické problematice vybrala Belinda Lavieu (2005, s. 174–181) stejné základní vlastnosti, pouze s opomenutím poslední, a ověřila jejich platnost na konkrétních frazémech. První kritérium určuje frazém jednoznačně, pokud ale analýza jednotlivých částí umožňuje slovnímu spojení porozumět, nemusí se nutně jednat o neustálené spojení slov – např. *Mener quelqu'un à la baguette*. V takovém případě je nutné ověřit i ostatní dvě kritéria. Druhé kritérium je nezbytnou a zároveň dostačující podmínkou pro to, aby mohlo být spojení označeno za frazém. Třetí, morfosyntaktické, kritérium nelze systematicky uplatňovat pro určení frazémů.

Takto definované základní charakteristiky frazémů se shodují s rysy z českého pohledu. Lavieu označuje za stěžejní kritérium pro určení frazému hledisko lexikální stejně jako Čermák, který na základě uplatnění testu analogické záměny zformuloval svou definici frazému. V souvislosti se čtvrtou charakteristikou, jak ji uvádí Lamiroy, mluví Čermák (2007, s. 31) o míře zapojení druhů anomálie, podle které lze následně určit stupeň idiomatizace. Frazémy s nízkým počtem rysů anomálnosti, které leží na hranici s pravidelným jazykem, označuje jako *kvazifrazémy*, např. *kočičí hlava, ve srovnání s někým*.

2. Klasifikace frazémů a idiomů

2.1. Český přístup

Frazémy a idiomy se tradičně rozdělují na větná slovní spojení a nevětná slovní spojení. V případě frazémů větné povahy se vžilo nespécifické, dodnes občas užívané, označení **příslaví** (popř. pořekadlo, pranostika). Nevětné frazémy jsou lidově označovány jako **rčení** (popř. úsloví, obrat apod.). Tímto rozdělením jsou však opomenuty různé další typy větných frazémů a různé formule. Mimo toto rozdělení stojí **přirovnání**, kolokační i větné, **binomiály**, mezi které se řadí i **nefrazémy**, a v neposlední řadě frazémy **syntematické**, které byly odborníky dlouho přehlíženy a které mají většinou kolokační povahu. Frazémy, které nemají žádné tradiční označení, jsou vymezeny funkčně jako frazémy konkrétní roviny (Čermák, 2007, s. 33).

K tradičnímu pojetí frazémů se přiklání Čechová, která rozlišuje frazémy tradiční (lidové) a frazémy kulturní. Frazémy tradiční dále člení na **rčení** (např. *zaječí úmysly, má za ušima, páli mu to*), ustálená **přirovnání** se srovnávacím výrazem *jako* (např. *chytrý jako liška*), ustálená **přirovnání** se srovnávacím výrazem *než* (např. *udělá to, než bys řekl švec*), **pranostiky** (např. *Únor bílý pole sílí*). K frazémům řadí i **příslaví**, které vymezuje jako „ustálené obrazné větné (neměnicí se v kontextu) výpovědi dvousložkové – první část příslaví něco konstatuje, druhá část z toho vyvozuje (mravní) poučení“ (např. *Líná huba holé neštěstí*). Kulturní frazémy rozlišuje dle původu na **antické** – např. *Kostky jsou vrženy*, **biblické** – např. *mít na čele Kainovo znamení* a **z pozdějšího období** – např. *Cuius regio, eius religio = Čí je země, toho je náboženství*. Kulturní frazeologie zahrnuje i dvojslovná cizojazyčná rčení, která mohou být i neobrazná – např. *in memoriam, faux pas* (Čechová, 2011, s. 66–67).

Pro odbornou klasifikaci frazémů a idiomů se nabízí hned několik hledisek, která jsou však problematická. Podstata stylistické klasifikace je nejasná, klasifikace sémiotická se jeví jako příliš obecná a diachronní, etymologickou klasifikaci nelze použít z důvodu nedostatku spolehlivých pramenů a informací, v analýze dle sémantického hlediska brání náročnost a nejasnost kritérií. Frazémy by bylo možné členit na základě jejich funkcí, taková klasifikace však dosud chybí. Jedinou funkční klasifikací tedy zůstává členění z hlediska formálně-strukturního (Čermák, 2007, s. 44).

Formálně-strukturní klasifikace rozlišuje dle role ve struktuře frazémy a idiomy **kolokační**, tj. nevětné povahy, a frazémy a idiomy **propoziční**, tj. větné povahy.

Doplňujícím aspektem dělení je konkrétní syntagmatický vztah k jednotce, se kterou se frazém kombinuje. Dle tohoto aspektu lze kolokační frazémy dále dělit podle jejich strukturní funkce ve vztahu ke kolokacím (tj. nevětným kombinacím lexémů) a propozicím. Pro frazémy propoziční nelze druhý aspekt uplatnit.

Kolokační frazémy lze dle zmíněného kombinatorického aspektu, tj. podle typu druhu funkčního vztahu, rozdělit na dva hlavní typy, které se dále člení na subtypy podle své syntaktické funkce (Čermák, 2007, s. 214–215):

1. **adkolokační** verbální (*chytat lelky*),
 nominální (*zlatý důl*),
 modifikační (*neslaný nemastný*),
 relační (*na úkor něčeho*),
 substituční (*čertví kdo*),
2. **adpropoziční** modifikační (*pro jednou*),
 relační (*že by*).

Propoziční frazémy lze dělit z hlediska modů věty v pozitivní i negativní podobě následovně (Čermák, 2007, s. 214–215):

1. **indikativní** (*To je stará písnička!*),
2. **imperativně-vokativní** (*Ruku na srdce!*),
3. **interogativní** (*A já jsem vosk?*).

2.2. Vybrané klasifikace francouzsky píšících autorů

Ve francouzské frazeologii existuje několik přístupů ke klasifikaci jejich základních jednotek. Historicky první klasifikaci nabídl Charles Bally, který rozdělil frazémy na jednotky s absolutní kohezí komponentů a na jednotky s relativní kohezí komponentů. Polský frazeolog Stanislaw Skorupka dělí frazémy na základě sémantického a formálního kritéria. Analýza dle sémantického hlediska vychází z prací Ballyho a třídí frazémy podle lexikalizace jejich jednotlivých komponentů na tři kategorie (Sułkowska, 2003, s. 27–31):

1. *les groupements entièrement figés* (*unités*), tj. spojení slov, pro která je proces lexikalizace dokončen a dva nebo více komponentů ztratilo svůj původní význam,
2. *les séries*, tj. takové jednotky, jejichž tvořící prvky si sice zachovaly svůj původní význam, ale jejich spojení je ustálené,

3. *les groupements libres*, tj. spojení obvyklých slov, jejichž význam vyplývá z významů jednotlivých komponentů.

Formálním kritériem vydělil Skorupka celkem tři typy frazémů (Sułkowska, 2003, s. 31–32):

1. *les locutions nominales*, spojení minimálně dvou slov s nominálním charakterem,
2. *les locutions verbales*, spojení slov, jejichž hlavní komponent má verbální charakter,
3. *les locutions nomino-verbales (locutions-phrases)*, autonomní větné struktury, nejčastěji přísloví.

Frazeologické jednotky dělí lingvisté i v závislosti na přítomnosti nebo absenci jejich charakteristických znaků. Základními typy jsou (Brňáková, 2012, s. 32–34):

1. *collocations*, spojení dvou nebo více slov, která si zachovala svůj původní význam – např. *en valoir la peine, rester en bonne santé*,
2. *expressions idiomatiques*, spojení slov, jejichž komponenty ztrácejí svůj původní význam, aby vytvořily spojení s přeneseným významem – např. *être sur la mauvaise pente, tenir à cœur*,
3. *parémies*, víceslovná spojení, jejichž zapojení do vět je analogické k citacím a jejichž význam může být doplňovací nebo přenesený – např. *Tel maître tel valet*.

Pro usnadnění výzkumu, analýzy a popisu se často využívá klasifikace formálně-strukturní⁶, která rozlišuje (Sułkowska, 2003, s. 34):

1. *les noms composés*,
2. *les séquences verbales*,
3. *les séquences nominales*,
4. *les séquences adjectivales*,
5. *les séquences adverbiales*,
6. *les locutions prépositives et conjonctives*,
7. *les énoncés proverbiaux*.

⁶ Využívá ji např. G. Gross.

Za zmínku stojí i klasifikace frazémů z etymologického hlediska, kterou zpracoval Vilmos Bárdosi. Bárdosi rozlišuje tři základní typy, které dále dělí (Bárdosi, 1989):

1. **formations autochtones**, autochtonní spojení – např. *avoir le bras long*, *donner le ton*,
2. **développements anorganiques à l'intérieur de la langue** (*formations contenant des archaïsmes lexicaux et syntaxiques*), spojení obsahující lexikální a syntaktické archaismy – např. *bayer aux corneilles*, *sans mot dire*,
3. **idiotismes empruntés**, výpůjčky – např. *mener quelqu'un par le bout du nez*.

Někteří čeští lingvisté klasifikují frazémy tradičním způsobem, který ale Čermák považuje za nespecifický. Proto upřednostňuje základní formálně-strukturní dělení, které není, na rozdíl od klasifikací založených na sémantice, stylistice nebo etymologii, tak problematické. Ve francouzském přístupu převládá klasifikace dle sémantického hlediska. Francouzsky píšící lingvisté zohledňují míru lexikalizace jednotlivých komponentů frazému, vydělené typy frazémů však označují různou terminologií⁷. Pro analýzu frazeologických jednotek využívají z praktických důvodů i formálně-strukturní klasifikaci.

⁷ Srov. klasifikaci B. Pottiera, S. Skorupky, V. V. Vinogradova a S. Mejriho (Sulowska, 2003, s. 27–35).

3. Vnitřní struktura frazémů a idiomů

Při zkoumání vnitřní struktury frazémů a idiomů je třeba rozlišovat stránku formální, sémantickou a kolokační na úrovni jejich komponentů i na úrovni jednotky jako celku. Syntagmatické a paradigmatické vlastnosti jsou na obou úrovních odlišné, přičemž vlastnosti komponentů se mohou promítnout do povahy celku.

3.1. Komponenty frazémů a idiomů

Z hlediska slovnědruhové příslušnosti rozlišujeme komponenty **homogenní**, tj. typově stejné jednotky tvořící frazém, a komponenty **heterogenní**, tj. typově různé jednotky, přičemž se více vyskytují komponenty heterogenní.

Frazémy tvoří jak nejfrekventovanější slova, tak slova méně frekventovaná. Slova okrajová mohou být **monokolokabilní**, např. *holičkách*. Jednotky s nejvyšší frekvencí výskytu plní úlohu substitučních komponentů, relačních prvků nebo vytvářejí některé typy transformací. Za substituční komponenty se považují strukturní náhrady vlastních komponentů, především zájmena a číslovky, které funkčně zastupují nominální slovní druhy, např. *páté kolo u vozu*, *rozjet to*. K substituci může docházet i v rámci jednoho slovního druhu, např. u příslovcí nebo sloves – *neříct tak ani tak*, *dělat/řádit jako šílenec*. Substitut má povahu buď individuální a variantní, tzn., že jej lze ve frazému nahradit výrazem konkrétnějším, nebo se jedná o substitut typový, strukturní, který je v konkrétním frazému nenahraditelný.

Od substitutů je třeba odlišovat jiné prvky, které zastupují komponenty frazému a tvoří tak jeho **variantu**⁸, zpravidla s mírně posunutým významem, např. *do bílého dne/rána* (Filipec, Čermák, 1985, s. 178–179).

Po sémantické stránce mohou být komponenty frazému monosémní nebo polysémní, tato skutečnost se odráží v celkové povaze idiomu a v jeho pojetí jako homonyma. Význam frazémů může být zprostředkovaným významem jeho komponentů jako např. *jablko sváru*, nebo se význam komponentů nemusí do významu frazému jako celku vůbec promítnout – *mít nahnáno*. Vlastní jméno jako komponent frazému obvykle ztrácí svou individuální podstatu, kterou je jedinečnost jeho denotátu. Výjimku tvoří některá přirovnání jako např. *být bohatý jako Krésus*. Mezi propria, která tvoří frazémy,

⁸ Viz kapitola 3.2.

patří i fiktivní vlastní jména tvořená analogicky ke skutečným – *jít do Hajan, pán z Nemanic* (Filipec, Čermák, 1985, s. 179–182).

Jednotlivé komponenty dělíme podle míry jejich spojitelnosti (kolokability) na slova:

1. **monokolokabilní**, tj. slova vytvářející paradigmata jednočlenná nebo několikačlenná,
2. **kolokačně neutrální**, tj. slova vytvářející velká paradigmata s deseti až tisíci členy,
3. **kolokačně široká**, tj. slova vytvářející paradigmata čítající desetitisíce členů a více.

Většinu frazémů tvoří kombinace slov kolokačně širokých a kolokačně neutrálních a kombinace slov neutrálních navzájem (Filipec, Čermák, 1985, s. 182–183).

3.2. Formální stránka frazémů a idiomů

Formální stránka frazému označuje především jeho pevnou vnitřní strukturu, tj. abstraktní stavbu danou kombinací určitého počtu a druhu komponentů. Vztah mezi jednotlivými komponenty je určen pořadím, kategoriální příslušností komponentů a především explicitně pomocí relačních prvků. Komponent tedy zaujímá pevnou strukturální pozici. Kombinatorickou strukturu lze uplatnit na více frazémů jako jejich společný model, jednotlivé frazémy se od sebe ale liší svým konkrétním významem a funkcí.

Základní podoba struktury, tzv. **invariant**, je dán jejími vlastnostmi, tj. pořadím, druhem obsazení a minimálním počtem komponentů. Z této základní struktury lze pomocí transformací vytvořit její modifikace, **varianty**⁹. Variantnost zahrnuje jevy lexikální, morfologické i syntaktické, popř. fonologické. Vzniklé varianty mohou být ustálené nebo neustálené, přičemž tvorba variant neustálených je silně omezená. Ustálené varianty mohou být vázané lokálně nebo časově. Všechny varianty jsou ve srovnání s invariantem daného frazému jeho příznakovými alternativními podobami. Častý výskyt variant je výsledkem stálého vývoje jazyka, slabou normovaností a chybějící kodifikací této části jazyka. Určení základního tvaru není vždy jednoznačné – invariant je bezpříznakový neutrální tvar a zároveň i ten nejfrekventovanější. Při

⁹ Na rozdíl od transformace zachovává varianta sémantickou a funkční identitu frazému.

určení základního tvaru se bere v úvahu i vhodnost k tvorbě transformací, kterou nejlépe splňují infinitiv a nominativ, popř. pozitiv. Pokud je frazém nemá, považuje se za invariant nejfrekventovanější tvar (Filipec, Čermák, 1985, s. 184–187).

3.3. Sémantická stránka frazémů a idiomů

Význam idiomu je integrální celek, do kterého se může zprostředkovaně promítnout sémantická stránka komponentů nebo nemusí být vůbec zřetelná. Vztah mezi významem útvaru a významem jeho komponentů není nikdy bezprostřední a pravidelný (Filipec, Čermák, 1985, s. 187).

Na vztahu komponentů a frazému jako celku je založena *motivovanost*. K základním typům vztahu patří (Filipec, Čermák, 1985, s. 191):

1. **dekonkretizace**, věc abstraktní je zastoupena věcí konkrétní, např. *hodit něco za hlavu*,
2. **deanimalizace**, živočich zastupuje lidskou vlastnost nebo věc abstraktní, např. *být pod psa*,
3. **antropomorfizace**, věc nebo živočich představují člověka, např. *hlava skopová*.

Ve srovnání s pravidelným jazykem mají frazémy odlišný poměr zastoupení různých typů sémantických rysů, které tvoří základní složky významu, význam **nocionální** (konceptuální) a **pragmatický** (konotativní, popř. asociativní). Na rozdíl od pravidelných pojmenování mají frazémy výraznější pragmatickou složku významu. Nejnápadnější jsou složky expresivní, symbolická a evaluativní (Filipec, Čermák, 1985, s. 192).

Expresivní složka jako projev anomálního vztahu mezi částmi formy nebo významem komponentů a celku je založena na nápadné odchylce a kontrastu formy nebo její části, významu vůči formě nebo významu základnímu. Samotné použití idiomu v textu nese znak expresivity. Expresivní motivace formální může být vyjádřena zvukomalbou a použitím deminutiva, např. *být kulařoučký jako melounek, přihřívát si svou polívčičku*, reduplikací prefixu, např. *mít popotahovačky s někým*, rytmičností, např. *dát si repete*, a nespisovností komponentu, např. *mít rajc z něčeho*. Ze sémantického hlediska může být expresivita vyjádřena pomocí monokolokability, např. *mít pré*, monokolokability a zdánlivé motivovanosti komponentu, např. *nechat na*

holičkách, inkompatibility a tabu, např. *šlápnout někomu na krk*, nebo absence sémantické participace, např. *chytat lelky* (Filipec, Čermák, 1985, s. 192–193).

Symbolickou složku významu lze objasnit na rozdíl dvou idiomů majících blízky, popř. synonymní nociónální význam. Svou odlišnou asociací umožňuje začlenění do správného kontextu, např. srovnání frazémů *byl hned na koni* a *byla to voda na jeho mlejn* s nociónálním významem [vzchopení se], které je hodnoceno spíše jako prudké nebo chtivé. Zatímco první frazém vyjadřuje využití situační převahy a asociuje člověka na koni (jezdce) s evaluativní složkou nadhledu a povýšenosti, druhý frazém s mlynářskou symbolickou složkou znamená obrat situace v něčí prospěch (Filipec, Čermák, 1985, s. 193).

Evaluativní složka zprostředkovává stanovisko mluvčího, který použitým frazémem vyslovuje své hodnocení na škále dobrý-špatný. Mluvčí může použitým výrazem chválit, např. *letí jako vítr*, evaluativní složka je tedy **kladná**, dále může vyjadřovat neutrální stanovisko (evaluativní složka je **kolísavá**), např. *žene se jako vítr*, nebo může vyjadřovat posměch, např. *utíká, jako by mu zadek zapálil*, kde je evaluativní složka **záporná** (Filipec, Čermák, 1985, s. 193).

Vlivem většího podílu pragmatických složek významu jsou frazémy ve srovnání s pravidelnými pojmenováními více závislé na kontextu, nejvýraznější je tato závislost u idiomů propoziční povahy. Závislost výsledného významu idiomu na kontextu je způsobena i vysokou mírou potenciálnosti a neurčitosti, resp. vágnosti jeho významu, které idiomu umožňují neobvyklou aktualizaci, tj. jeho posun nebo rozšíření. Zvláště výrazný je tento posun významu u idiomů s monokolokabilním komponentem, např. *být hin*. Vágnost je jedna z důležitých vlastností frazémů, která kontrastuje s přesným terminologickým vyjadřováním, a může být důsledkem úzu nebo záměrem mluvčího, který nechce nebo se neumí vyjádřit přesněji (Filipec, Čermák, 1985, s. 193–194).

4. Funkce frazémů a idiomů a jejich postavení v jazyce

4.1. Funkce frazémů a idiomů

Frazémy a idiomy plní především komunikativní funkci, kterou lze rozložit do funkce **strukturní** a **nominativní**. Idiomy a frazémy jsou charakteristické pro publicistiku a neformální mluvený jazyk nebo uměleckou prózu, která je odráží. V odborném jazyce se nevyskytují, výjimku tvoří pouze kvazifrazémy. K dalším důležitým funkcím, které frazémy a idiomy plní v textu, patří **estetická** funkce a **metajazyková** funkce. Estetická funkce je založená především na metaforické stránce a jejím emocionálním vyznění, metajazyková funkce sleduje a zasahuje do linie sdělení vloženým komentářem nebo opravou (Filipec, Čermák, 1985, s. 229–230).

Strukturní funkce označuje roli, kterou frazém nebo idiom zastává ve vyšší jednotce, a liší se pro každý typ frazému. Pro frazémy a idiomy kolokační povahy ji lze chápat jako funkci v rámci věty, resp. propozice, pro frazémy a idiomy propoziční jako funkci v rámci promluvy.

Nominativní funkce vyjadřuje vztah frazému a idiomu k denotátu a lze ji rozložit do dvou složek. **Dezignativní** složka je založena na pojmovém vztahu k denotátu a u frazému je charakteristicky vágní. **Pragmatická** složka funkce vyjadřuje vztah uživatele k frazému, cíli a partnerovi promluvy a její přítomnost, obvykle v evaluativní podobě, je potřebná (Čermák, 2007, s. 214–215).

4.2. Vztah frazémů a idiomů a pravidelného jazyka

Z hlediska ustáleného pojmenování lze frazémy a idiomy ve vztahu k pravidelnému jazyku rozdělit do tří skupin na (Filipec, Čermák, 1985, s. 192):

1. idiomy, které jsou **monopolním** a **primárním** pojmenováním (a většinou i vysoce ekonomickým) a pojmenování pravidelného jazyka se pro daný význam nevyžívají, např. *vzít někoho za slovo, mít máslo na hlavě*,
2. idiomy, které jsou pojmenováním **paralelním**, a **konkurují** pravidelnému pojmenování, např. *jít do sebe – zamyslet se nad sebou, mít nahnáno – bát se*,
3. idiomy, které se pro daný význam **nerealizují**, existují jen pravidelná pojmenování, např. *leptat, lyžovat*.

Je obtížné stručně a výstižně lexikograficky zachytit typy významu, které idiomy zprostředkovávají s ohledem na jejich pragmatické rysy a kontextovou funkci. Pro výskyt frazémů a idiomů je typická oblast nekonkrétních významů s výraznou pragmatickou složkou, zatímco v oblasti významu vázaného na konkrétní denotát frazémy zpravidla nevznikají.

4.3. Stylové rozvrstvení

Frazémy a idiomy se nejvíce používají v neformálním mluveném jazyce a pro většinu z nich je příznačná širší a variabilní stylová charakteristika, která nezávisí na umělé jednoznačné kodifikaci, ale na skutečném úzu a komunikativní funkci. Hlavními typy idiomů jsou (Filipec, Čermák, 1985, s. 197):

1. **poetické**, např. *letět na křídlech lásky*,
2. **knižní**, např. *vylévat si srdce, dostat se do něčeho jako Pilát do kréda*,
3. **publicistické**, např. *vypustit pokusný balónek*,
4. **neutrální**, např. *budit zdání*,
5. **kolokviální**, např. *vzít to hopem*,
6. **slangové**, např. *klamat tělem*,
7. **argotické**, např. *mazat deku*.

Významnou složkou stylové platnosti a významu idiomu je jeho expresivita, bezpříznaková i příznaková. Běžnou a bohatě diferencovanou je expresivita **kvalitativní**, kterou lze chápat jako opozici pozitivní-negativní, zvláště silná je u kolokviálních idiomů. V oblasti přirovnání je rozšířená expresivita **kvantitativní**, tj. intenzita a důraz, popř. eufemismus. Po stylové stránce není mezi povahou komponentů a povahou celku jednoznačná korespondence. Obsahuje-li idiom pejorativní nebo vulgární komponent, nelze celý výraz označit za vulgární, např. *bejt blbej jako tágo*. Podoba některých komponentů stojí mimo kodifikovanou normu a jejich spisovná podoba buď vůbec neexistuje, nebo je vytvořena sekundárně, často hyperkorektně, srov. *to je jiný kafe* a **to je jiná káva* (Filipec, Čermák, 1985, s. 198).

5. Problematika překladu frazémů a idiomů

Ačkoliv je překladatelská tradice dlouhá a rozsáhlá, existuje relativně málo prací, které by se zabývaly problematikou překladu frazémů a idiomů. Jean-Paul Vinay a Jean Darbelnet ve své knize¹⁰ věnované překladatelským problémům a srovnání francouzského a anglického jazyka rozlišují sedm možných metod překladu. Tři z nich považují za metody přímé a zbylé čtyři označují jako metody nepřímé.

Mezi přímé metody řadí:

1. **doslovný překlad**,
2. **výpůjčka**, např. *science-fiction*,
3. **kalk**, např. *week-end* a *fin de semaine*.

Nepřímými metodami jsou:

1. **transpozice**, spočívající ve změně kategorií lexémů a opomenutí doslovného překladu v rovině lexikální a gramatické, např. *He soon realized* a *Il ne tarda pas à se rendre compte*,
2. **modulace**, která se již nezabývá podobou výpovědi, ale jejím obsahem, např. *Forget it* a *N'y pensez plus*,
3. **ekvivalence**, která spočívá ve snaze vyjádřit stejné skutečnosti s pomocí různých stylistických prostředků, např. *Open to the public* a *Entrée libre*,
4. **adaptace**, při které se situace ve výchozím jazyce nahradí situací považovanou za analogickou v cílovém jazyce.

Toto rozdělení charakterizuje gradace obtíží, které při překladu vyvstávají, a zároveň míra formální a sémantické ekvivalence. Metoda doslovného překladu je nejjednodušší, jednoznačná a formální a sémantické analogie je téměř úplná, zatímco poslední metoda nabízí pouze omezenou shodu obsahu výpovědí (Sułkowska, 2003, s. 122–123).

Pozornost překladatelů a lingvistů přitahují především problematické případy, kdy je třeba aplikovat některou z nepřímých metod. Obzvláště obtížnými případy jsou frazémy a idiomy, při jejichž překladu lze aplikovat jeden z následujících postupů (Sułkowska, 2003, s. 123–125):

1. Přeložit frazém z výchozího jazyka do cílového jazyka za pomoci **analogického výrazu**. Tento postup umožňuje zachovat stejnou

¹⁰ Vinay J. P., Darbelnet J. (1958), *Stylistique comparée du français et de l'anglais : méthode de traduction*, Didier, Paris.

významovou, stylistickou a expresivní rovinu v cílovém textu. Tuto metodu lze však aplikovat jen omezeně a pouze v případech, kdy se v obou jazycích používají stejné frazémy.

2. Přeložit frazém do cílového jazyka za pomoci **jediného slova**. Tuto metodu lze použít za předpokladu, že v cílovém jazyce lze najít lexém, který by odpovídal frazému výchozího jazyka se stejnou konotací, a zároveň se tato metoda jeví jako nejlepší řešení.
3. Přeložit frazém **kombinací slov pravidelného jazyka**. Tento postup se použije, pokud zkoumané jazyky nemají ekvivalentní frazeologické výrazy. Překladatelé se v takových případech¹¹ uchylují k použití kalku. Pokud jsou si oba studované jazyky blízké jak po stránce formálně-strukturní, tak i na sociálně kulturní úrovni, a kalk je tedy pro příjemce cílového jazyka pochopitelný, lze jej použít. V opačném případě je vhodné frazém v cílovém jazyce opsat.

V teorii překladu se v souvislosti s překládáním frazémů mluví někdy o tzv. **situačním ekvivalentu**, jelikož frazémy nelze překládat podle jejich komponentů, ale je nutné za původní výraz dosadit takový, který se ve stejné situaci používá v cílovém jazyce, a je tedy situačně adekvátním a výskytově podobným (Kufnerová a kol., 2003, str. 85–89).

Překladatel musí rovněž řešit případy tzv. **nulové sémantické korespondence**. Jedná se o problematiku překladu těch idiomů, jejichž komponenty jsou úzce spjaté s historií, kulturou nebo způsobem života a nemají ekvivalenty v cílovém jazyce. (Knittlová, 2000, str. 11)

¹¹ Sułkowska zde přebírá názor L. Komicze.

6. Metodologický úvod

Pro praktickou část práce byla z francouzských slovníků *Du bruit dans Landerneau: Dictionnaire des noms propres du parler commun, Dictionnaire des expressions et locutions* a *Le petit Robert de la langue française*¹² vyexcerpována všechna spojení obsahující vlastní jména a tato spojení byla následně omezena na soubor frazémů aplikací definice, která byla v teoretické části práce převzata od Čermáka. Za pomoci korpusů frWac a Araneum Francogallicum Maius bylo vybráno 120 nejfrekventovanějších výrazů, které byly dále zkoumány. Vzhledem k různorodosti vlastních jmen (v zásadě se v každém frazému vyskytuje jiné antroponymum, toponymum, chrématonymum, apod.), které tvoří komponenty frazémů a idiomů, nebylo možné sestavit vzorek vlastních jmen a k nim následně dohledávat příslušná idiomatická spojení.

Soubor frazémů byl nejprve rozdělen do skupin dle Čermákovy formálně-strukturní klasifikace, která byla v teoretické části práce přijata jako adekvátní. V korpusech frWac a Araneum Francogallicum Maius byly frazémy rovněž zkoumány z hlediska možnosti, resp. nemožnosti podstupovat strukturní a aktualizací transformace. Ve stejných byly dále hledány varianty základních tvarů frazémů a byla testována míra kolokability jejich komponentů.

Největší pozornost byla věnována možnostem překladu francouzských idiomů do češtiny, přičemž byla sledována míra jejich ekvivalence. Překlady pro jednotlivé idiomy byly navrženy na základě francouzského výkladu významu a konfrontovány s čtyřdílnou řadou *Slovníků české frazeologie a idiomatiky*¹³, které u většiny hesel nabízejí čtyřjazyčné ekvivalenty výrazu. V případech, kdy ve slovnících nebyly u odpovídajících výrazů uvedeny cizojazyčné ekvivalenty, bylo nutné porovnat definice francouzského výrazu a několika podobných českých výrazů, které byly v sémantickém rejstříku uvedeny u stejného hesla. Následně byl zvolen výraz, který plně odpovídá významu francouzského idiomu. Pro některé francouzské idiomy nebylo možné

¹² LOUIS, P. (2005), *Du bruit dans Landerneau: Dictionnaire des noms propres du parler commun*, Paris: Arléa.

REY, A., CHANTREAY, S. (1999), *Dictionnaire des expressions et locutions*, Paris: Le Robert.

REY-DEBOVE, J., REY, A. (2009), *Le petit Robert de la langue française* (version électronique, CD-ROM).

¹³ ČERMÁK, F., HRONEK, J., MACHAČ, J. (2009), *Slovník české frazeologie a idiomatiky I-IV*, Praha: Academia.

dohledat adekvátní český výraz odpovídající významu francouzského výrazu, ale pouze přibližný ekvivalent, který nese stejné sémantické rysy, ale není použitelný ve všech kontextech. V takových případech je idiom představen v krátkém autentickém textu získaném z jednojazyčných korpusů frWac a Araneum Francogallicum Maius. Kromě jediného případu nebylo při hledání vhodného překladu francouzského idiomu pracováno s paralelním korpusem InterCorp, protože frekvence výskytu výrazů byla velmi nízká a nešlo tak usuzovat o nejčastěji používaném českém ekvivalentu při překladu. Zvolené překlady navíc nebyly adekvátními a většinou šlo o doslovné překlady francouzského idiomu, aniž by takové slovní spojení v češtině existovalo.

7. Formální analýza

7.1. Vnitřní formálně-strukturní analýza

Tato klasifikace, převzatá od Čermáka, rozděluje frazémy dle jejich role ve struktuře na výrazy kolokační a na výrazy propoziční. Výrazy kolokační se dělí na subtypy dle jejich syntaktické funkce a výrazy propoziční se dělí z hlediska modů věty. Pro svou specifickou povahu jsou přirovnání vyčleněna ve zvláštní skupině.

7.1.1. Kolokační výrazy

Výrazy adkolokační verbální

V-art-N_p	<i>faire le Jacques, jouer les Ponce Pilate, franchir le Rubicon, boire le Styx, jouer les Cassandre, faire la Sainte-Nitouche</i>
V-V-N_p	<i>faire pleurer Margot, se faire appeler Arthur</i>
V-prép-N_p	<i>aller à Canossa, remonter à Adam (et Ève)</i>
V-N-prép+art-N_p	<i>faire partie du Gotha</i>
V-N_p-prép-V-N_p	<i>déshabiller Pierre pour habiller Paul</i>
V-prép-art-N-Adj_p	<i>passer sous les fourches Caudines</i>
V-prép-art-N-prép-N_p	<i>être dans les bras de Morphée, travailler pour le roi de Prusse</i>
V-prép- N_p-prép-N_p	<i>tomber de Charybde en Scylla</i>
V-V-V-prép-art-N_p	<i>aller se faire voir chez les Grecs</i>
V-art-N-prép-N_p	<i>faire une conduite de Grenoble, jeter le manteau de Noé</i>
V-art-N_p-prép-art-N	<i>prendre le Pirée pour un homme</i>
V-V-prép+art-N-prép-N_p	<i>se croire sorti de la cuisse de Jupiter</i>
négV-conj-prép-N_p-conj-prép-N_p	<i>ne connaître ni d'Ève ni d'Adam</i>
V-art-N-prép-N_p-conj-art-Adj-prép-N_p	<i>avoir un œil à Paris et l'autre à Pontoise</i>

Výrazy adkolokační nominální

N_p-conj-N_p	<i>David et Goliath, Sodome et Gomorrhe</i>
art-N-N_p	<i>un bébé Cadum, un comité Théodule, un sourire Colgate, un nœud gordien, le mal Saint-Genou, une terreur panique</i>
art-N-Adj_p	<i>des guerres picrocholines, une réponse laconique des mesures draconiennes, un amour platonique, une réponse sibylline, un rire homérique, un plan machiavélique</i>
art-Adj-N_p	<i>la grosse Bertha, un bon samaritain</i>
art-N-prép-N_p	<i>le syndrome de Jérusalem, la marque de Caïn, les délices de Capoue, le point de vue de Sirius, l'œuf de Colomb, un travail de Titan, la tunique de Nessus, la flèche de Cupidon, le supplice de Tantale, l'étoile de David, le rocher de Sisyphe, un travail de Romain, le mot de Cambronne, le suppôt de Satan, le lit de Procuste, un travail de Bénédictin, le coup de Trafalgar, le coup de Jarnac, une voix de Stentor, la politique de Gribouille, le baiser de Judas, une fontaine de Jouvence, une vie de Bohème, un mouton de Panurge, les bras de Morphée, la tête de Turc, un secret de Polichinelle, l'épée de Damoclès, la boîte de Pandore, le cheval de Troie, des châteaux en Espagne, un pays de Cocagne, une plaie d'Égypte, le mal de Naples, les trompettes de Jéricho, un jugement de Salomon, la danse de Saint-Guy, la tour de Babel, le denier de Judas, le talon d'Achille</i>
art-N-prép+art-N_p	<i>le tonneau des Danaïdes, le coup du père François, une victoire à la Pyrrhus, un inventaire à la Prévert, les oies du Capitole, une vérité de la Palice</i>
art-N-prép-art-N-N_p	<i>la cour du roi Pétaud</i>
art-Num-prép+art-N_p	<i>le dernier des Mohicans</i>

Výrazy adkolokační modifikační

prép-art-N_p	<i>à la Saint-Glinglin</i>
prép-art-N-prép-N_p	<i>à la mode de Bretagne</i>
prép-N_p-conj-prép-at-N_p	<i>à Pâques ou à la Trinité</i>

Přirovnání

V-Adj-k-art-N_p	<i>être solide comme le Pont-Neuf, être fort comme un Turc, être saoul comme un Polonais</i>
V-Adj-k-art-N_p	<i>être muet comme le sphinx</i>
V-k-N_p	<i>pleurer comme une Madeleine</i>
V-Adj-k-N_p	<i>être vieux comme Hérode, être vieux comme Mathusalem, être pauvre comme Job, être riche comme Crésus, être fier comme Artaban, être tranquille comme Baptiste</i>
V-k-prép-N_p	<i>tomber comme à Gravelotte</i>
V-k-art-N-prép-N_p	<i>être comme l'âne de Buridan</i>
Adj-k-prép-Adv-prép-N_p	<i>long comme d'ici à Pâques</i>

7.1.2. Propoziční výrazy

Výrazy indikativní

Cela va faire du bruit dans Landerneau.
C'est la Bérézina.
Ce n'est pas le Pérou.
Ça fait la rue Michel.
Paris ne s'est pas fait en un jour.
Tous les chemins mènent à Rome.
La femme de César ne doit pas être soupçonnée.
C'est Jean qui pleure et Jean qui rit.
C'est Byzance.

*Il n'y a pas loin du Capitole à la roche Tarpéienne.
Avec des si, on mettrait Paris en bouteille.
Voir Naples et mourir.*

Výrazy imperativně-vokativní

*Minute, Papillon !
Il faut rendre à César ce qui est à César.
À Rome, fais comme les Romains.*

7.2. Transformace frazémů a idiomů

Frazémy a idiomy mají oproti pravidelnému jazyku určité anomální rysy, které se u každého frazému vyskytují v různém stupni a druhu. Kromě omezenosti a jedinečnosti frazeologických kombinací se tyto anomální rysy výrazně projevují i v **transformacích**, jejichž nerealizovatelnost nebo jen v omezené míře je pro frazémy a idiomy charakteristická. Transformaci Čermák (2007, s. 66) vymezuje jako „*takový proces (strukturní nebo gramatické) změny, jehož rezultat (nazývaný také transformace) se od své báze liší funkcí a tedy postavením v textu, avšak je své bázi formálně a sémanticky v různém stupni podobný*“. Hlavními typy transformací jsou transformace meziorovinné, vnitrorovinné a aktualizační (Čermák, 2007, s. 66–71).

V korpusech frWac a Araneum Francogallicum Maius byly dohledány individuální transformace frazémů, které ilustrují tři základní typy **mezistrukturních** transformací, tj. přechodů frazémů mezi jednotlivými strukturami. První individuální transformace se od zbylých dvou liší stupněm formální podobnosti s bází, z níž vychází. Dohledanými transformacemi¹⁴ jsou:

1. **nominalizace**, verbální frazém → nominální frazém – *franchir le Rubicon* → *le passage du Rubicon*,
2. **verbalizace**, nominální frazém → verbální frazém – *les délices de Capoue* → *céder aux délices de Capoue*,
3. **komparativizace**, nominální frazém → přirovnání – *un mouton de Panurge* → *se comporter/être comme un mouton de Panurge*.

V textu podléhají frazémy i transformacím **aktualizačním**. Realizovatelné a nerealizovatelné transformace nelze zobecnit na všechny frazémy se stejnou strukturou, ale jsou individuální pro každý frazém. V korpusech bylo ověřeno, že jednotlivé frazémy ze zkoumaného vzorku charakterizují tyto individuální transformace, resp. nemožnost jejich realizace:

1. syntagmatické

- a. nemožnost **rozdělení** frazému vnějším **prvkem**

travailler pour le roi de Prusse – **travailler dur pour le roi de Prusse*,
être solide comme le Pont-Neuf – **être très solide comme le Pont-Neuf*,

¹⁴ Jednotlivé typy transformací dle dělení Čermáka (2007, str. 66–71).

- b. nemožnost **rozvíjení** výrazu
la tête de Turc – **la grande tête de Turc*,

2. paradigmatické

- a. nemožnost tvoření **singuláru substantiva**
aller se faire voir chez les Grecs – **aller se faire voir chez le Grec*,
- b. nemožnost tvoření **plurálu substantiva**
jeter le manteau de Noé – **jeter les manteaux de Noé*,
- c. nemožnost tvoření **komparativu**
un bon samaritain – **un meilleur samaritain*,
- d. nemožnost tvoření **některých osob**
tomber comme à Gravelotte – **je tombe comme à Gravelotte*,
- e. nemožnost tvoření **pozitivu**
ne connaître ni d'Ève ni d'Adam – **connaître d'Ève et d'Adam*,
- f. nemožnost tvoření **imperativu**
faire partie du Gotha – **Fais partie du Gotha !*,
- g. nemožnost tvoření některých časů, např. **futura**
se croire sorti de la cuisse de Jupiter – **Il se croira sorti de la cuisse de Jupiter.*,
- h. nemožnost tvoření **otázek**
avoir un œil à Paris et l'autre à Pontoise – **As-tu un œil à Paris et l'autre à Pontoise ?*,

3. smíšené

nemožnost **pasivizace**

jeter le manteau de Noé – **Le manteau de Noé a été jeté.*

8. Sémantická analýza idiomů a analýza kolokability jejich komponentů

Jak bylo uvedeno v teoretické části této práce, význam idiomu může být zprostředkován významem jeho komponentů nebo se význam komponentů nemusí do významu idiomu jako celku vůbec promítnout. U většiny onomastických idiomů je význam idiomu jako celku určen mimojazykovou skutečností, která se pojí k určitému vlastnímu jménu. Proto jsou u idiomů druhé, třetí a čtvrté skupiny uvedené jejich doslovné překlady. Řada vlastních jmen vnáší do významu idiomu svůj symbolický význam, např. *le rocher de Sisyphe*, *le dernier des Mohicans*, nebo *un rire homérique*. Vlastní jména vyskytující se ve frazeologii a idiomatice pocházejí z antické historie nebo mýtů, z bible a křesťanského náboženství, z folklóru, nebo odkazují na historické události, proslulá literární díla apod. V některých idiomech se objevují i frekventovaná osobní vlastní jména, např. ve výrazech *faire le Jacques*, *se faire appeler Arthur*, a jejich reálný vzor není známý (na rozdíl od výrazů *le jugement de Salomon*, *le baiser de Judas* a dalších). Etymologický výklad celého souboru idiomů s vlastními jmény by však vyžadoval rozsáhlejší studii, která není předmětem této práce.

Soubor onomastických frazémů byl zkoumán i z hlediska kolokační stránky komponentů, které tyto frazémy tvoří. V korpusech frWac a Araneum Francogallicum Maius byly nejprve hledány levostranné kolokáty komponentu tvořícího určitý frazém a následně byly negativním filtrem odstraněny všechny výskyty tohoto frazému. Podle počtu kolokátů daného slova po odfiltrování jeho výskytů ve frazému se usuzovalo o jeho monokolokabilitě. Za monokolokabilní lze například považovat slovo *gordien* s frekvencí výskytu 137, které se kromě ve frazému *un nœud gordien* (frekvence výskytu 135) vyskytuje pouze v jediném dalším spojení – *un ver gordien* (frekvence výskytu 2). Dalším monokolokabilním slovem je slovo *Glinglin*, které se vyskytuje pouze v pevné frazémové kombinaci *à la Saint-Glinglin* (s frekvencí výskytu 51), která je tak jeho jediným možným způsobem existence a užívání v jazyce. Monokolokabilní je i jméno smyšlené postavy *Pétaud*, které je pouze komponentem frazému *la cour du roi Pétaud*. Adjektivum *picrocholine* se kromě slova *guerre* kombinuje pouze s omezeným počtem kolokátů, které navíc lze považovat za paradigmatické varianty výrazu *guerres picrocholines* (24 výskytů) – srov. *querelles picrocholines* (7 výskytů), *lutes picrocholines* (2 výskyty), *disputes picrocholines* (1 výskyt). Vzhledem k tomu,

že francouzština není flektivním jazykem, vstupují propria do frazémů většinou v jejich nezměněné podobě a jako takové nemají omezenou kolokabilitu.

Naproti tomu v češtině by se našlo více monokolokabilních komponentů (resp. tvarů slov) onomastických frazémů. Komponenty ekvivalentních českých výrazů byly ve všech svých flektivních tvarech testovány v korpusu SYN2010. Monokolokabilním je například tvar slova *Kolumbovo*, který se kromě frazému *Kolumbovo vejce* (6 výskytů) jinde nevyskytuje. Stejným případem je i tvar *Pyrrhovo*, který je omezen na jedinou kombinaci *Pyrrhovo vítězství* (26 výskytů). Dalšími monokolokabilními slovními tvary jsou *Pandořina – Pandořina skříňka*, *Amorův – Amorův šíp*, *Canossy – jít do Canossy*, *Damoklův – Damoklův meč*, *Charybdou – být mezi Charybdou a Scyllou*, *Kainovo – Kainovo znamení*, *Tantalova – Tantalova muka* a další.

9. Translatologická analýza

Při analýze idiomatických spojení byly vyděleny čtyři skupiny. Skupiny byly vytvořeny dle možností překladu výrazů do českého jazyka a míry jejich ekvivalence. Ekvivalencí se rozumí, že daný výraz lze přeložit do českého jazyka za pomoci analogického výrazu se stejným vlastním jménem, který má stejný původ (biblický, antický, historický apod.) a zároveň stojí ve stejné významové, stylistické a expresivní rovině. Jednotlivé skupiny tedy rozlišují:

1. idiomy, pro které v českém jazyce existuje ekvivalentní výraz,
2. idiomy, jejichž český ekvivalent obsahuje jiné vlastní jméno,
3. idiomy, které se překládají do českého jazyka idiomatickým výrazem neobsahujícím vlastní jméno,
4. idiomy, pro které neexistuje v českém jazyce žádné idiomatické vyjádření.

9.1. Idiomy, pro které v českém jazyce existuje ekvivalentní výraz

Francouzské idiomy v této skupině mají své jednoznačné české ekvivalenty, které se používají ve stejném významu a vycházejí z antické kultury a Bible nebo jsou spjaté se světovou literaturou a historií.

Nominální výrazy

un amour platonique – platonická láska, *un nœud gordien* – gordický uzel, *une victoire à la Pyrrhus* – Pyrrhovo vítězství, *l'épée de Damoclès* – Damoklův meč, *une plaie d'Égypte* – egyptská rána, *le syndrome de Jérusalem* – jeruzalémský syndrom, *la marque de Caïn* – Kainovo znamení, *l'œuf de Colomb* – Kolumbovo vejce, *la boîte de Pandore* – Pandořina skříňka, *la danse de Saint-Guy* – tanec svatého Víta, *le supplice de Tantale* – Tantalova muka, *le cheval de Troie* – trojský kůň, *David et Goliath* – David a Goliáš, *Sodome et Gomorrhe* – Sodoma (a) Gomora, *une terreur panique* – panická hrůza, *la grosse Bertha* – tlustá Berta, *des mesures draconiennes* – drakonická opatření, *le denier de Judas* – jidášský groš, *une réponse laconique* – lakonická odpověď, *un rire homérique* – homérský smích, *l'étoile de David* – Davidova hvězda, *le dernier des Mohicans* – poslední mohykán, *le talon d'Achille* – Achillova pata, *le baiser*

de Judas – jidášský polibek, un jugement de Salomon – šalamounské rozhodnutí, la pomme de Discorde¹⁵ – jablko sváru

Některé české výrazy nejsou doslovnými ekvivalenty francouzských nominálních výrazů a mírně se od nich liší, ne však po stránce významové. Jedná se o tyto rozdíly:

1. použití **jiného substantiva** – *le rocher de Sisyphe* – *sisyfovská práce*, zatímco ve francouzštině je namáhavá, ale marná činnost vyjádřena metaforou jako [Sisyfův kámen], v českém jazyce se používá pouze přívlastku *sisyfovský*, protože toto přídavné jméno nabylo významu marný, těžký, namáhavý,
2. použití **knížního výrazu** – *le lit de Procuste* – *Prokrustovo lože*,
3. použití **jiného přídavného jména** – *un bon samaritain* – *milosrdný samaritán/Samaritán*,
4. přidání **přídavného jména** – *la tour de Babel* – *hotový/účinný Babylon*,
5. **odlišná vnitřní struktura** výrazu – ve francouzštině se užívá nominálního výrazu *les trompettes de Jéricho*, který se ale v češtině vyjadřuje za pomoci propozičního výrazu *To je rámus, že by zbořil Jericho*; Jericho se vyskytuje i v přirovnání *mít hlas jako jerišská trouba*,

Propoziční výrazy

Tous les chemins mènent à Rome. – *Všechny cesty vedou do Říma.*

Voir Naples et mourir. – *Vidět Neapol a umřít.*

La femme de César ne doit pas être soupçonnée. – *Caesarova žena musí být mimo podezření.*

Il faut rendre à César ce qui est à César. – *Dej císaři, co je císařovo.*

Verbální výrazy

franchir le Rubicon – *překročit Rubikon, remonter à Adam et Ève* – *začít od Adama*

Přirovnání

vieux comme Mathusalem – *starý jako Metuzalém*

¹⁵ Ve francouzštině je bohyně sváru Eris označována jako Discorde (Louis, 2005, s. 165–166).

V některých případech mají idiomy svůj český ekvivalent, který se však užívá řídko, a frekventovanější jsou synonymní výrazy, které neobsahují žádné vlastní jméno. Vždy ale záleží na kontextu, ve kterém je daný výraz použit.

- (1) Je tomu tak u výrazu *riche comme Crésus* – *bohatý jako Krésus*. Častěji se ve stejném významu používá například *mít peněz jako želez/topit se v penězích*.

[...] *Moi, je fais des études, je ne suis pas riche comme Crésus, je veux juste être sûre que les droits d'inscription n'augmenteront pas. [...]*¹⁶

[...] *Já studuji, netopím se v penězích a chci se jenom ujistit, že zápisné se nebude zvyšovat. [...]*

- (2) Pro verbální výraz *être muet comme le sphinx* existuje český ekvivalent *mlčet jako sfinga*, který je však knižní, a nahrazuje ho *mít tvář jako kámen*.

- (3) Výraz *la flèche de Cupidon* má svůj ekvivalent *Kupidova střela*, který se od něj liší pouze použitým substantivem. V češtině je ale známější výraz vycházející z římské mytologie *Amorův šíp*.

- (4) Možným překladem výrazu *une voix de Stentor* je jeho český ekvivalent *stentorický/stentorský hlas*. Jedná se ale o výraz knižní a častěji se užívá označení pravidelného jazyka, tj. *zvučný hlas*.

- (5) Českým ekvivalentem výrazu *jouer les Ponce Pilate* je obdobné přirovnání *mýt si ruce jako (Pontský) Pilát*. Častěji se ale celé komparátum vypouští a používá se výraz *mýt si nad něčím ruce*.

[...] *Au lieu de jouer les Ponce Pilate, Mme Abollivier aurait dû prendre ses responsabilités. [...]*¹⁷

[...] *Místo toho, aby si paní Abollivier nad tím myla ruce, měla za to převzít zodpovědnost. [...]*

- (6) Pro překlad výrazu *être dans les bras de Morphée* se nabízí jeho doslovný český ekvivalent *být v náruči Morfeově*, ale přednost se dává frekventovanějšímu výrazu *být v limbu*.

¹⁶ <http://politique-blog.fr/blogs/politikart/archive/2007/11/09/l-art-de-la-contestation-vendredi-9-novembre-2007.aspx>.

¹⁷ http://nicolebertin.blogspot.fr/2011_12_01_archive.html.

[...] *Franklin a demandé si notre fille était là... Hélas non, elle était dans les bras de Morphée*. [...] ¹⁸

[...] *Franklin se zeptal, jestli je tu naše dcera... Bohužel ne, byla v limbu*. [...]

(7) I verbální výraz *aller à Canossa* – *jít do Canossy* bývá v češtině častěji vyjadřován jiným výrazem, např. *jít ke křížku*.

[...] *Dans cette affaire, avant d'aller à Canossa, le Premier ministre a montré son ignorance tant des réalités de la société française que de ses valeurs*. [...]

[...] *Před tím než premiér šel ke křížku, prokázal v této záležitosti neznalost jak realit francouzské společnosti, tak i jejích hodnot*. [...]

(8) Dalším případem je verbální výraz *tomber de Charybde en Scylla*, který má svůj český ekvivalent *být mezi Scyllou a Charybdou*, ale běžněji se používá výraz *dostat se z bláta do louže*.

[...] *Mon scepticisme vient principalement du fait que des centrales nucléaires supplémentaires vont être construites dans le but de réduire les émissions de CO2. Cela revient tout simplement à tomber de Charybde en Scylla*. [...] ¹⁹

[...] *Můj skepticismus vychází hlavně ze skutečnosti, že budou postaveny další jaderné elektrárny s cílem snížit emise CO2. To je přeci jako dostat se z bláta do louže*. [...]

9.2. Idiomy, jejichž český ekvivalent obsahuje jiné vlastní jméno

Následující francouzské výrazy lze do českého jazyka přeložit onomastickým frazémem, jehož komponentem je odlišné proprium než v jazyce francouzském.

long comme d'ici à Pâques [dlouhé jako ode dneška do Velikonoc] – *táhnout se jako Lovosice*, tj. trvat nudně a příliš dlouhou, ve stejném významu se používá i výraz *dlouhý jako tejdén (před výplatou)*

¹⁸ <http://heavysoundsystem.unblog.fr/tag/vegastar/>.

¹⁹ Nádvořníková, O. – Vavřín, M.: *Korpus InterCorp – francouzština*, verze 9 z 9. 9. 2016. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2016. Dostupný z WWW: <http://www.korpus.cz>.

se croire sorti de la cuisse de Jupiter [myslet si, že (pochází) z Jupiterova stehna] – *myslet si, že (sežral) Šalamounovo hovno* nebo častější *moc si o sobě myslet*

fort comme un Turc [silný jako Turek] – v českém povědomí je svou silou znám Bivoj, který motivoval přirovnání *silný jako Bivoj*, častější je ale výraz *silný jako lev*

vieux comme Hérode [starý jako Herodes] – *starý jako Abrahám*, frekventovanější je ale varianta *starý jako Metuzalém*

saoul comme un Polonais [ožralý jako Polák] – *vožralej jako Dán*

à la Saint-Glinglin [na svatého *Glinglin*] – kterému odpovídá výraz obsahující rovněž jméno fiktivního svatého – *na svatého Dyndy*, ve stejném významu se používá i výraz *à Pâques ou à la Trinité* [na Velikonoce nebo na svátek Svaté trojice]

une réponse sibylline [sibylská odpověď] – v českém jazyce se používá jméno jiné věštkyně – *pythická odpověď*

la tunique de Nessus [Nessosova tunika] – pro dar, který přináší zkázu, se v češtině vžilo označení *danajský dar*, výraz má i druhý význam, který lze opsat jako *nesnesitelnou bolest*

le mal de Naples [neapolská nemoc] – *francouzská nemoc*

un travail de Titan [titánská práce] – *herkulovská práce*

être comme l'âne de Buridan [být jako Buridanův osel] – *váhat jako Hamlet*, které je však řídké a používá se spíše *být na vážkách*

boire le Styx [pít Styx] – *být v lůně Abrahamově*, nebo frekventovaněji *být na onom světě*

Paris ne s'est pas fait en un jour. – *Není Řím ani Praha jednoho roku/za jeden rok vystavěn.*

C'est la Bérézina. – Výraz má dva významy, přičemž první je označením pro ničivou porážku a lze jej v češtině vyjádřit výrazem *dopadnout jako sedláci u Chlumce*, příp. *prohrát na plné čáře*. Druhému významu, neočekávané a nepříznivé situaci, odpovídá výraz *To je katastrofa/Jobova zvěst.*

9.3. Idiomy, které se překládají do českého jazyka idiomatickým výrazem neobsahujícím vlastní jméno

Většina francouzských výrazů má svůj jednoznačný český ekvivalent, který neobsahuje žádné vlastní jméno. Jedná se o idiomy, které pocházejí z extralingvistických reálií, tj. jsou spjaté s národními dějinami, folklórem a literaturou, nebo jsou cizího původu.

Nominální výrazy

des guerres picrocholines [pikrocholské války] – *žabomyší válka*, *un bébé Cadum*²⁰ [dítě Cadum] – *dítě jako jezulátko*, *un sourire Colgate* [úsměv Colgate] – *zuby jako perličky*, *le tonneau des Danaïdes* [sud Danaoven] – *marná/sisyfovská práce*, *le suppôt de Satan* [Satanův pomocník] – *učiněný d'ábel*, *le mal Saint-Genou* [nemoc Saint-Genou] – *nemoc bohatých*, *une vie de Bohème* [bohémský život] – *cikánský život*, *la tête de Turc* [hlava Turka] – *fackovací panák*, *un pays de Cocagne* – *zaslíbená země*, *le coup de Jarnac/du père François* [úder Jarnacův/otce Františka] – *rána do zad*, *un secret de Polichinelle* [Pulcinellovo tajemství] – *veřejné tajemství*, *des châteaux en Espagne* [zámky ve Španělsku] – *vzdušné zámky*, *une fontaine de Jouvence* [fontána mládí] – *elixír života*, *la cour du roi Pétaud* [dvůr krále Pétauda] – *blázinec na kolečkách*, *un plan machiavélique* [machiavelistický plán] – *d'ábelský plán*

Verbální výrazy

ne connaître ni d'Ève ni d'Adam [neznat ani od Evy ani od Adama] – *být si cizí*, *prendre le Pirée pour un homme* [považovat Pireus za člověka] – *strefit kozla*, *faire une conduite de Grenoble* [zachovat se jako v Grenoblu] – *vyrazit někoho ze dveří*, *jeter le manteau de Noé* [hodit Noemův kabát] – *uchovat něco v tajnosti*, *avoir un œil à Paris et l'autre à Pontoise* [mít jedno oko v Paříži a druhé v Pontoise] – *mít oči šejdrem*, *faire le Jacques* [dělat Jakuba] – *hrát si na hloupého*, *se faire appeler Arthur* [nechat si říkat Arture] – *říká se o člověku, kterému někdo čte levity*, *faire pleurer Margot* [rozplakat Margot] – *zahrát na sentimentální strunu*, *aller se faire voir chez les Grecs* [jít se ukázat k Řekům] – *být poslán k čertu*, *faire la Sainte-Nitouche* [dělat svatou Nitouche] – *dělat ze sebe neviňátko*, *travailler pour le roi de Prusse* [pracovat pro pruského krále] –

²⁰ Značka francouzského mýdla, která na svých obalech vyobrazovala pěkné baculaté dítě.

*travailler pour deux couronnes, passer sous les fourches caudines*²¹ – *padnout před někým na tvář, déshabiller Pierre pour habiller Paul* [svléct Petra a obléct Pavla] – *vyhánět čerta d'áblem*

Přirovnání

solide comme le Pont-Neuf [pevný jako Pont-Neuf] – *zdravý jako rybička, être tranquille comme Baptiste* [klidný jako Baptist] – *být zticha jako pěna, fier comme Artaban* [pyšný jako Artaban] – *pyšný jako páv, pleurer comme une Madeleine* [plakat jako Magdaléna] – *prolévat slzy (jako hráchy)/moct si oči vyplakat, tomber comme à Gravelotte* [padat jako v Gravelotte] – *leje jako z konve, pauvre comme Job* [chudý jako Job] – *chudý jako kostelní myš*

Mezi **větné výrazy**, které mají v češtině svůj jednoznačný ekvivalent obsahující jiné proprium a použitelný v jakémkoliv kontextu, patří tyto výrazy:

Avec des si, on mettrait Paris en bouteille ! – *Kdyby byly v prdeli ryby, nemusely by bejt v rybníce.*

Il n'y a pas loin du Capitole à la roche Tarpéienne. – *Všechna sláva, polní tráva.*

Některé francouzské výrazy jsou polysémní nebo pro ně neexistují jednoznačné české ekvivalenty, které by přesně vystihovaly význam francouzského idiomu a byly by použitelné v jakémkoliv kontextu.

(1) Výraz *à la mode de Bretagne* [podle bretonské módy] označuje vzdálené příbuzné, pro které ani v českém jazyce neexistuje jednoznačné spisovné pojmenování. Běžně se tedy užívá výraz z *druhého kolena*.

[...] *d'après ce que ma maman m' a expliqué, je suis ta tante à la mode de Bretagne, c'est-à-dire la cousine germaine de ton papa !* [...] ²²

[...] *podle toho, co mi moje maminka vyložila, jsem tvoje teta z druhého kolena, jinak řečeno vlastní sestřenice tvého tatínka!* [...]

²¹ Zkrácenina původního výrazu *passer sous le joug ennemi dans le défilé des Fourches Caudines*, tj. *projít pod kopím opřeném o dvě další kopí nepřátel v Kaudijské soutěsce* (Louis, 2005, s. 203).

²² <http://lejournaleloise.unblog.fr/2007/05/31/je-suis-deja-une-star/>.

(2) Nominální frazém *la politique de Gribouille* charakterizuje jednání, kterým uhýbáme před řešením problémů a nedbáme nebezpečí plynoucího z jejich přehlížení. Pro takové krátkozraké jednání se vžilo označení *pštroší taktika* nebo řídčeji *politika*.

[...] *Ces contrats sont un mélange entre les CES, les aides éducateurs et les CEC avec des conditions moins intéressantes et moins de garanties. Il s'agit là d' une politique de Gribouille qui ne répond ni aux besoins des jeunes ni aux attentes des équipes et des personnels de l'Éducation Nationale... ce n' est que de la poudre aux yeux et du bricolage. [...]*²³

[...] *Tyto smlouvy jsou směsí smluv nabízených na společensky účelných pracovních místech²⁴ s méně zajímavými podmínkami a menšími zárukami. Jedná se o pštroší taktiku, která neodpovídá potřebám mladým ani nesplňuje očekávání pedagogických sborů a školského personálu... je to jenom házení písku do očí a amatérsky odvedená práce. [...]*

(3) Další nominální frazém *le point de vue de Sirius* znamená důkladné zvážení určitého rozhodnutí, včetně jeho negativ a s určitým odstupem. V češtině je mu nejbližší výraz *do všech důsledků*.

[...] *Quelques remarques s' imposent, et vous me permettez d'adopter le point de vue de Sirius. Tout d'abord, une remarque sur la durée : [...]*²⁵

[...] *Nabízí se několik poznámek a vy mi dovolíte, abych je probral do všech důsledků. Nejprve poznámka k délce: [...]*

(4) Frazémy *un travail de Bénédictin* a *un travail de Romain* jsou si svým významem blízké. Zatímco první označuje práci, která vyžaduje hodně trpělivosti a péle, druhý je synonymem pro zdlouhavou a namáhavou práci. V češtině odpovídá prvnímu výrazu *mravenčí práce* a druhému *perná práce*.

²³ http://sgencfdt82.free.fr/article.php3?id_article=35.

²⁴ *CES, CEC a aide éducateur* jsou pracovní smlouvy uzavírané na dotovaných pracovních místech, která podporují zaměstnanost.

²⁵ <http://www.assembleenationale.fr/12/cri/2005-2006/20060245.asp>.

[...] *Un travail de Bénédictin a été nécessaire pour retrouver témoins et témoignages, soigner les traductions, afin de conserver toute leur valeur aux documents rassemblés et montrer la diversité des victimes de la déportation. [...]*²⁶

[...] *Bylo třeba mravenčí práce pro nalezení svědků a svědectví a pro pečlivé zpracování překladů, aby celá jejich hodnota byla ve shromážděných dokumentech zachována a ukazovala různorodost obětí deportace. [...]*

[...] *L'Empire romain réalisa également un vaste réseau routier, qui atteignait 133 200 km sous Hadrien. A chaque mille était érigée une colonne de pierre ou borne milliaire. Un vrai travail de Romain ! [...]*²⁷

[...] *Římská říše rovněž vybudovala rozsáhlou síť silnic, která za vlády Hadriána dosahovala 133 200 km. Na každé míli byl vztyčen kamenný sloup nebo milník. Skutečně perná práce! [...]*

(5) Nominální výraz *un mouton de Panurge* charakterizuje člověka, který bez rozmyslu následuje ostatní. V českém jazyce mluvíme o člověku, který *jde s proudem*.

[...] *Non, Soifran n'était pas de ces moutons de Panurge qui agissent sans réfléchir. Il voulait rester respectable, rasé de près, sobre et calme... Mais tout changea brusquement !! [...]*²⁸

[...] *Ne, Soifran nebyl jedním z těch, kteří jdou s proudem a jednají bez rozmyslu. Chtěl zůstat váženým, dokonale oholeným, střídavým a klidným... ale vše se náhle změnilo!! [...]*

(6) Výraz *le mot de Cambronne*, doslova [Cambronnovo slovo], je eufemismem pro francouzské *merde* a do češtiny by šlo dle kontextu přeložit jako *to slovo na pět písmen* nebo *h*****, případně obecně *nadávká*.

[...] *Je repars et commence à sortir lorsque tout d'un coup je m'aperçois que la porte du garage était en train de se refermer. Résultat, elle s'est heurtée au toit de ma*

²⁶ <http://www.republique-des-lettres.fr/1025-michel-reynaud.php>.

²⁷ http://www.geometre-expert.fr/www/cmsMng.do?ID_RUBRIC=245.

²⁸ <http://whitehood.myblog.fr/Tu-contestes-Prepare-ton-testament-gars--p9634.html>.

*voiture, s'est arrêtée puis s'est relevée. J'ai crié un mot de Cambronne retentissant et je suis sorti voir les dégâts. [...]*²⁹

[...] Odjíždím a pomalu vyjíždím ven z garáže, když si najednou všimnu, že vrata garáže se znovu zavírají. Výsledek... narazila do střechy mého auta, zastavila se a pak se znovu zvedla. Zařval jsem jednu zvučnou nadávkou a vystoupil jsem, abych se podíval na tu škodu. [...]

*[...] Cependant, Zacharias laissa tomber sa tête entre ses mains, tandis que Lagneau répétait à voix basse, à une vitesse prodigieuse, le mot de Cambronne. [...]*³⁰

[...] Zachariáš mezitím svěsil hlavu do dlaní, zatímco Lagneau potichu a nesmírně rychle opakoval to slovo na pět písmen. [...]

(7) *Le coup de Trafalgar* značí událost, která má *nedozírné důsledky*. V češtině by šel tento výraz nahradit nominálním výrazem *rána osudu*.

*[...] Ce coup de Trafalgar survenu à notre football ne doit pas, cette fois ci passer sous silence. [...]*³¹

[...] Tuhle rána osudu, která se přihodila našemu fotbalu, nesmíme tentokrát přejít mlčením. [...]

(8) Nominální výraz *les délices de Capoue* [Capuovské slasti] se stal symbolem rozkoše a bezstarostného života, které nás svádí k nečinnosti. Pro překlad lze zvolit výraz *pít z poháru rozkoše*, který značí prožívání jedinečného okamžiku a opojného potěšení, nebo výraz *usnout na vavřínech*, který svým významem odpovídá druhé části definice výrazu, tj. nečinnosti, ustrnutí ve snaze.

*[...] Il est juste de plus en plus fatigant de fuir. Et je commence à me regarder d'un oeil narquois en me demandant combien de temps il me faudra pour céder aux délices de Capoue. [...]*³²

[...] Uniknout je prostě víc a víc unavující. A začínám se na sebe posměvačně dívat a při tom si říkám, jak dlouho mi bude trvat, než usnu na vavřínech. [...]

²⁹ <http://franck.paul.free.fr/dotclear/?2007/05>.

³⁰ Nádvořníková, O. – Vavřín, M.: Korpus InterCorp – francouzština, verze 9 z 9. 9. 2016. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2016. Dostupný z WWW: <http://www.korpus.cz>.

³¹ http://www.mirabab.fr/actualite_det2.php?link=4224.

³² <http://exupery.cowblog.fr/2007/05/1.html>.

(9) *Faire partie du Gotha* [patřit ke Gotě] s významem patřit k vyšší společnosti, elitě lze do češtiny přeložit výrazem *patřit ke špičce*.

[...] *Vainqueur de l'étape des Champs-Élysées Danielle Benatti fait partie du gotha des maîtres du sprint*. [...] ³³

[...] *Vítěz etapy na Champs-Élysées, Danielle Benatti, patří ke sprinterské špičce*. [...]

(10) Výraz *Ce n'est pas le Pérou !* [Není to Peru.] vyjadřuje, že daná věc, situace nebo výsledek práce nejsou sice optimální, ale jsou v zásadě přijatelné a je nutné se s nimi spokojit. V češtině tomuto významu odpovídá neměnný větný výraz *Není to žádný zázrak*.

[...] *Et pour combien ? - Trente francs l'heure. Ce n'est pas le Pérou, mais c'est toujours mieux que rien*. [...] ³⁴

[...] *A za kolik? – Třicet franků na hodinu. Není to žádný zázrak, ale pořád lepší než nic*. [...]

(11) Českým ekvivalentem výrazu *À Rome, fais comme les Romains*. [V Římě se chovej jako Římané.] je obdobný větný výraz latinského původu *Jiný kraj, jiný mrav*.

(12) Výraz *Minute, Papillon !* [Okamžik, Motýlku.] vznikl podle číšníka, který měl ve zvyku na každou objednávku odpovídat *Minute !* Tento výraz byl později doplněn o jeho přezdívku Motýlek a rozšířil se. Přezdívku si číšník získal podle motýlka (vázankového uzlu), kterého pravidelně nosil. V češtině ho můžeme nahradit větným výrazem *Malé strpení* nebo *Tak moment!*.

[...] *Que sais-tu sur Richard Strike ? Son blase, son passé, ses relations, sa famille ? - Oulah, Minute papillon !! j'sais peut-être des choses, mais chuis pas non plus un agent secret !* [...] ³⁵

³³ <http://www.docteur-es-sport.fr/2007/07/29/le-tour-de-france-sur-les-champs-elysees-larrivee-des-champions/>.

³⁴ <http://judaisme.sdv.fr/perso/catane/recits/noel/noel.htm>.

³⁵ <http://www.onepiece-requiem.net/t8309-affaires-commune-pnj-requiem>.

[...] *Co víš o Richardovi Strikovi? O jeho jméně, minulosti, vztazích, rodině? - Hele, tak moment!! Něco možná vím, ale nejsem taky žádný tajný agent! [...]*

[...] *Là, vous devez vous demander quel est le rapport entre le titre de l'article et ce que j'écris jusqu'à maintenant, et je vous répondrais « minute papillon, j'y arrive ».*[...]³⁶

[...] *Ted' si musíte říkat, jaká je souvislost mezi nadpisem článku a tím, co doted' píšu, a já vám na to odpovím „Malé strpení, dostanu se k tomu.“ [...]*

(13) Idiomatické vyjádření *C'est Jean qui pleure et Jean qui rit*. označuje člověka, který rychle a překvapivě střídá extrémy ve své náladě, zvláště smích a pláč. V češtině je náladový člověk označován přirovnáním *být jako (aprílové) počasí*.

(14) Výraz *C'est Byzance !* se použije, pokud je něco skvělé, úžasné. Vhodnými ekvivalenty jsou například výrazy *To je něco!/Lepší už to bejt nemůže!*.

[...] *En fait c'est Byzance. Une vraie corne d'abundance.* [...]³⁷

[...] *Lepší už to vlastně být nemůže. Opravdový roh hojnosti.* [...]

(15) *Cela va faire du bruit dans Landerneau*. znamená, že určitá zpráva, novina vzbudí pozornost. V českém jazyce existují v tomto významu verbální výraz *vyvolat rozruch* nebo větný výraz *Z toho bude pozdvižení*.

[...] *Ces derniers jours ont vu la publication de deux rapports qui n'ont pas manqué de faire du bruit dans Landerneau et agiter médias et citoyens.* [...]³⁸

[...] *V posledních dnech byly publikovány dvě zprávy, které pochopitelně vyvolaly rozruch a zneklidnily média a občany.* [...]

³⁶ <http://lesacados.com/manger-du-serpent-au-vietnam>.

³⁷ <http://tignon.andre.free.fr/report.php?id=285>.

³⁸ <http://penseesprovocsetautresbulles.blogs.dordognelibre.fr/tag/soci%C3%A9t%C3%A9>.

9.4. Idiomy, pro které neexistuje v českém jazyce žádné idiomatické vyjádření

Následující francouzské idiomy nelze do českého jazyka přeložit idiomatickým vyjádřením, a je proto nutné daný výraz opsat, vyjádřit jediným slovem nebo z textu zcela vypustit.

- (1) Verbální výraz *jouer les Cassandre* znamená předvídat tragické události, nejbližší má k tomuto významu český idiom *číst něco ve hvězdách*, který ale nenese rys pesimismu. Výraz je proto vhodné opsat volně jako *předvídat tu nejhorší budoucnost*.

[...] *En d'autres mots : nous serions au bord de la faillite. Il ne s'agit pas de jouer les Cassandre, il suffit de se souvenir de la situation du Canada dans les années 80... [...]*³⁹

[...] *Jinými slovy se octneme na pokraji bankrotu. Nejde o to předvídat tu nejhorší budoucnost, stačí si vzpomenout na situaci, do které se dostala Kanada v 80. letech... [...]*

- (2) *Un comité Théodule* označuje ironicky výbor, který byl uměle vytvořen, aniž by byl potřebný a něco vykonával. Výraz je nutné opsat.

[...] *Nous ne sommes pas là pour imposer des comités Théodule, comme la Conférence métropolitaine, qui ne sert à rien, coûte de l'argent au contribuable et du temps à leurs élus. [...]*⁴⁰

[...] *Nejsme tu od toho, abychom sestavovali výbory, které nic nedělají, jako Metropolitní shromáždění, které je k ničemu, stojí poplatníky peníze a jejich zvolené zástupce čas. [...]*

- (3) Výrazu *les oies du Capitole* [kapitolské husy] se ve francouzštině využívá pro označení člověka, který stejně jako posvátné římské husy upozorní na blížící se nebezpečí. V češtině se na základě stejné kapitoly z dějin používá propoziční výraz *Husy zachránily Řím*.

- (4) Nominální frazém *une vérité de la Palice* (někdy též *lapalissade*) značí evidentní pravdu, která se může pro svou samozřejmost zdát i směšná. V češtině podobné idiomatické vyjádření neexistuje.

³⁹ http://www.agora-vox.fr/article_tous_commentaires.php3?id_article=24943.

⁴⁰ <http://jean-francois-lamour.lejdd.fr/2008/02/05/2-faire-de-paris-une-vraie-metropole>.

[...] *L'organisation économique estime que la seule manière d'instaurer une croissance économique durable dans les pays les moins avancés est de créer des emplois et de produire des biens. Evidence, vérité de La Palice aurait-on envie de dire. [...]*⁴¹

[...] *Ekonomická organizace odhaduje, že jediným možným způsobem, jak zajistit trvalý ekonomický růst v nejméně vyspělých zemích, je vytvořit pracovní místa a produkovat statky. Chtělo by se nám říct, že je to pravda zcela evidentní. [...]*

(5) Pro výraz *un inventaire à la Prévert* neexistuje ekvivalentní idiomatické vyjádření a je nutné jej vyjádřit opisem. Výraz vznikl podle Prévertovy básně jako označení pro zvláštní a neuspořádaný seznam nebo výčet. V určitém kontextu by šel tento význam vyjádřit slovem *seznam* doplněným verbálním frazémem *nemít hlavu ani patu*.

[...] *Les sujets y sont très nombreux, ils sont fondamentaux, et plutôt que d' en faire un inventaire à la Prévert, et ayant très peu de temps, je ferai simplement des choix qui seront frustrants, un sur la forme et un sur le fond, pour évoquer ce dossier [...]*⁴²

[...] *Zásadních otázek, jimiž se zabývá, je celá řada a já mám velmi málo času, téma tedy uchopím tak, že nebudu uvádět jejich namátkový výčet, ale jednoduše se zaměřím pouze na body, které povedou k určité frustraci - jeden se týká formy a druhý obsahu. [...]*⁴³

(6) Větný výraz *Ça fait la rue Michel* vyjadřuje, že něco je dostačující, vyhovující.

[...] *Normalement, avec ce que nous avons de côté et 50 000 F que j'empruntai à mes parents, ça devait faire la rue Michel. [...]*⁴⁴

[...] *S tím, co jsme měli našetřeno, a 50 000 franky, které jsem si půjčil od rodičů, jsme museli vystačit. [...]*

⁴¹ http://winbald.noosblog.fr/balde/2006/07/croissance_sans.html.

⁴² Nádvořníková, O. – Vavřín, M.: Korpus InterCorp – francouzština, verze 9 z 9. 9. 2016. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2016. Dostupný z WWW: <http://www.korpus.cz>.

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ <http://je280950-vudescollines.blogspot.fr/2012/07/les-marches-expliques-tous-suite-et-fin.html>.

ZÁVĚR

Tato práce měla za cíl ověřit na vybraném vzorku onomastických idiomů možnosti překladu, které se překladateli nabízejí při překladu textu obsahující nějaký idiom, kdy výchozím je francouzský jazyk a cílovým jazykem čeština. Následně byly zvolené překlady vyhodnoceny z hlediska jejich adekvátnosti a jednotlivé idiomy byly rozděleny do skupin dle míry ekvivalence jejich českých protějšků.

Translatologická analýza se opírá o teoretický základ této práce, ve kterém byla definována základní terminologie a byly popsány hlavní sémantické a formální rysy frazémů a idiomů, včetně jejich anomálií. V teoretické části byly rovněž představeny postupy, které se aplikují při překladu frazémů a idiomů. První metoda používá pro překlad analogický výraz, druhá metoda znamená idiom přeložit jediným slovem a poslední metoda idiom opisuje slovním spojením pravidelného jazyka.

Na souboru idiomů bylo ověřeno, že pro značnou část francouzských onomastických idiomů existuje v češtině identický ekvivalentní výraz. Jedná se o případy, kdy lze existenci ekvivalentních výrazů předpokládat, jelikož tyto idiomy vznikly na základě biblických příběhů, historických událostí nebo pocházejí z antické kultury a historie či světové literatury. Idiomy spjaté s evropskou kulturou jsou tak společné více evropským jazykům. Idiomy, které zachovávají sémantickou identitu, ale po formální stránce jsou mírně modifikované, byly z důvodu jejich nízkého počtu rovněž zařazeny mezi plnohodnotné ekvivalenty.

Další skupinu tvoří francouzské idiomy, jejichž české ekvivalenty nejsou identické, ale přesto zachovávají jejich sémantickou identitu. Patří mezi ně idiomy, jejichž české protějšky buď obsahují jiné vlastní jméno, nebo vůbec žádné. Takových idiomů je přibližně stejný počet jako idiomů první skupiny a zachovávají v textu stejnou expresivní rovinu a především ekonomičnost. Úskalím ale může být, že sémantické rysy originálního idiomu nemusí být zachovány. V této skupině se objevil i případ tzv. nulové sémantické korespondence, kdy idiom nebylo možné přeložit doslovně, protože jeho komponent je těsně spjatý s francouzskou kulturou a pro české adresáty

nesrozumitelný – srov. název mýdla vyskytující se ve výrazu *un bébé Cadum*, který byl přeložen přirovnáním *dítě jako jezulátko*.

Pouze pro malé množství idiomů byl zvolen při překladu opis. Pro některé z nich byl nalezen alespoň částečný ekvivalent, který by byl v určitém kontextu vhodným překladem, ačkoliv se liší po formální stránce. Toto svědčí o skutečnosti, že český frazeologický fond je velmi bohatý.

Kontrastivní analýza vzorku francouzské a české onomastické frazeologie tak prokázala, že zhruba polovina francouzských onomastických idiomů má své doslovné české ekvivalenty, přičemž jsou tyto idiomy v obou jazycích známy díky společné evropské kultuře. Přibližně stejný počet idiomů má v českém jazyce ekvivalenty, které obsahují jiné vlastní jméno nebo vůbec žádné a které jsou spjaty s jinou mimojazykovou skutečností. Ačkoliv francouzský a český jazykový systém je odlišný, francouzská a česká kultura jsou si blízké a ekvivalentní idiomy jsou tak výsledkem podobného pohledu na svět. Při překladu zbylých šesti idiomů se jevílo jako nejlepší řešení jejich význam opsat pravidelným jazykem.

RÉSUMÉ

Le présent mémoire étudie la phraséologie onomastique dans la perspective confrontative de la langue tchèque et du français. Il a pour but de proposer des traductions tchèques pour les idiotismes français et évaluer à quel point elle peuvent être considérées équivalentes.

La partie théorique de ce mémoire présente d'abord les définitions des termes «phrasème» et «idiom» telles qu'elles apparaissent dans de différentes œuvres linguistiques tchèques pour en conclure que la terminologie tchèque est uniforme. En revanche, la terminologie française manque de définitions rigoureuses bien qu'il existe plusieurs termes pour désigner une unité phraséologique. En s'appuyant sur les recherches des linguistes français nous avons déduit que le terme le plus proche du phrasème est la locution. Ensuite, nous avons présenté les traits définitoires des locutions et leurs classifications possibles que proposent les linguistes tchèques et français. Les locutions sont également décrites de point de vue de leur structure interne, fonction et répartition stylistique. La problématique de traduction des unités phraséologiques est également abordée et sert de point de départ pour la partie analytique de ce mémoire.

La partie analytique étudie un corpus d'unités phraséologiques qui ont été réunies de plusieurs dictionnaires⁴⁵ et limitées en fonction de leur fréquence à l'aide de corpus frWac et Araneum Francogallicum Maius. Ainsi, nous avons obtenu un corpus de 120 unités phraséologiques dont nous avons analysé l'aspect formel, c'est-à-dire la structure interne des phrasèmes et les classes grammaticales de leurs composants. Nous avons aussi souligné les transformations que subissent les phrasèmes ainsi que leurs variantes paradigmatiques. Nous n'avons pu qu'aborder l'aspect sémantique des locutions car cela exigerait une étude étymologique approfondie.

Au cours de l'analyse translatoologique, nous avons distingué quatre groupes de locutions onomastiques d'après l'équivalence ou non-équivalence des locutions

⁴⁵ LOUIS, P. (2005). *Du bruit dans Landerneau: Dictionnaire des noms propres du parler commun*. Paris: Arléa.

REY, A., CHANTREAY, S. (1999), *Dictionnaire des expressions et locutions*, Paris: Le Robert.

REY-DEBOVE, J., REY, A. (2009), *Le petit Robert de la langue française*, (version électronique, CD-ROM).

tchèques correspondantes. Le premier regroupe les locutions qui ont un équivalent identique parfois légèrement un peu modifié. Le deuxième groupe compte les locutions françaises ayant un équivalent onomastique contenant un nom propre différent. Nous avons classé dans le troisième groupe les locutions onomastiques dont l'équivalent ne contenait aucun élément onomastique. Enfin, les locutions dont aucun équivalent onomastique n'existe pas en tchèque forment le quatrième groupe. Les cas particuliers ne possédant pas d'équivalent univoque et ne pouvant donc pas être traduits en tchèque détachés du contexte sont présentés brièvement.

L'étude confrontative de la phraséologie onomastique française et tchèque a apporté les résultats suivants. Presque une moitié de locutions françaises examinées possède un équivalent onomastique tchèque. Les locutions ayant un équivalent identique sont liées à la tradition antique et la mythologie, aux récits bibliques ou à la littérature et l'histoire. Celles locutions constituent un fonds phraséologique commun pour les langues européennes. L'autre moitié de locutions françaises a un équivalent tchèque qui n'est pas onomastique mais qui correspond pourtant à la sémantique de la locution française. La culture française et tchèque étant proches, les équivalents sémantiques résultent de la perception similaire du monde par les locuteurs. Seules six locutions ont été rendues en tchèque par un groupement libre mais quelques-unes pourraient, dans un certain contexte, être rendues idiomatiquement.

BIBLIOGRAFIE

BÁRDOSI, V. (1989), Un ange passe. Contribution à l'étymologie d'une locution, in *EUROPHRAS 88. Phraséologie Contrastive*. Strasbourg, 1989.

BRŇÁKOVÁ, J. (2012), *Les aspects phraséologiques du lexique français*, Ostrava: Ostravská univerzita.

ČECHOVÁ, M. a kol. (2011), *Čeština – řeč a jazyk*, Praha: ISV nakladatelství.

ČERMÁK, F. (2007), *Frazeologie a idiomatika česká a obecná*, Praha: Karolinum.

ČERMÁK, F., HRONEK, J., MACHAČ, J. (2009), *Slovník české frazeologie a idiomatiky - Přirovnání*, Praha: Academia.

ČERMÁK, F., HRONEK, J., MACHAČ, J. (2009), *Slovník české frazeologie a idiomatiky - Výrazy neslovesné*, Praha: Academia.

ČERMÁK, F., HRONEK, J., MACHAČ, J. (2009), *Slovník české frazeologie a idiomatiky - Výrazy slovesné*, Praha: Academia.

ČERMÁK, F., HRONEK, J., MACHAČ, J. (2009), *Slovník české frazeologie a idiomatiky - Výrazy větné*, Praha: Academia.

ČERNÝ, J. (2008), *Úvod do studia jazyka*, Olomouc: Rubico.

FILIPEC J., ČERMÁK, F. (1985), *Česká lexikologie*, Praha: Academia.

GREPL., M. a kol. (2012), *Příruční mluvnice češtiny*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

GROSS, G. (1996), *Les expressions figées en français : noms composés et autres locutions*, Paris: Ophrys.

KNITTLOVÁ, D. (2000), *K teorii i praxi překladau*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

KUFNEROVÁ, Z. (2003), *Překládání a čeština*, dotisk 1. vydání, Jinočany: H&H.

LAMIROY, B., KLEIN, J. R. (2005), *Le problème central du figement est le semi-figement*. Linx 53/2005, Paris.

LAMIROY, B. (2008), *Le figement: à la recherche d'une définition*. Zeitschrift für Französische Sprache und Literatur. vol. 36, str. 85-99.

SUŁKOWSKA, M. (2003), *Séquences figées : Étude lexicographique et contrastive : Question d'équivalence*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Seznam použitých slovníků

Francouzsko-český, česko-francouzský slovník, Lingea, 2002 [CD-ROM].

Larousse: Dictionnaire de français [online]. [cit. 2016-11-18]. Dostupné z: <http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais>.

LOUIS, P. (2005), *Du bruit dans Landerneau: Dictionnaire des noms propres du parler commun*, Paris: Arléa.

REY, A., CHANTREAY, S. (1999), *Dictionnaire des expressions et locutions*, Paris: Le Robert.

REY-DEBOVE, J., REY, A. (2009), *Le petit Robert de la langue française*, (version électronique, CD-ROM).

Seznam použitých korpusů

Benko, V.: *Araneum Francogallicum Maius, verze 15.03*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2015. Dostupný z WWW: <http://www.korpus.cz>.

Ferraresi, A. – Bernardini, S. – Picci, G. – Baroni, M.: *frWaC*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2013. Dostupný z WWW: <http://www.korpus.cz>.

Křen, M. – Bartoň, T. – Cvrček, V. – Hnátková, M. – Jelínek, T. – Kocek, J. – Novotná, R. – Petkevič, V. – Procházka, P. – Schmiedtová, V. – Skoumalová, H.: *SYN2010: žánrově vyvážený korpus psané češtiny*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2010. Dostupný z WWW: <http://www.korpus.cz>.

Nádvorníková, O. – Vavřín, M.: *Korpus InterCorp – francouzština, verze 9 z 9. 9. 2016*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2016. Dostupný z WWW: <http://www.korpus.cz>.

PŘÍLOHA – SLOVNÍČEK FRANCOUZSKÝCH ONOMASTICKÝCH IDIOMŮ¹

A

ne connaître qqn ni d'Ève ni d'**Adam**

- *ne pas le connaître du tout*
- **být si cizí**

remonter à **Adam** et Ève

- *commencer depuis le début*
- **začínat od Adama**

le talon d'**Achille**

- *le point faible de quelqu'un*
- **Achillova pata**

fier comme **Artaban**

- *très fier, prétentieux*
- **pyšný jako páv**

se faire appeler **Arthur**

- *se faire réprimander*
- o člověku, kterému někdo **čte levity**

B

la tour de **Babel**

- *un lieu où l'on parle toutes les langues*
- **hotový Babylon**

tranquille comme **Baptiste**

- *type comique de niais, au calme imperturbable*
- **být zticha jako pěna**

un travail de **Bénédictin**

- *qui exige beaucoup de patience et de soins*
- **mravenčí práce**

C'est la **Bérézina**.

- *échec complet de quelque chose; défaite catastrophique de quelqu'un*
- **To je katastrofa.; prohrát jako sedláci u Chlumce**

la grosse **Bertha**

- *artillerie lourde*
- **tlustá Berta**

une vie de **Bohème**

- *vie irrégulière, non conformiste*
- **cikánský život**

à la mode de **Bretagne**

- *parent éloigné*
- **z druhého kolena**

être comme l'âne de **Buridan**

- *hésiter entre deux partis à prendre*
- **váhat jako Hamlet/být na vážkách**

C'est **Byzance** !

- *c'est somptueux, luxueux, formidable*
- **To je něco!/Lepší už to být nemůže.**

C

un bébé **Cadum**

- *un enfant au visage joufflu et rose*
- **dítě jako jezulátko**

la marque de **Caïn**

- *signe symbolique de honte*
- **Kainovo znamení**

le mot de **Cambronne**

- *euphémisme pour «merde»*
- **to slovo na pět písmen**

aller à **Canossa**

- *s'humilier devant son adversaire*
- **jít do Canossy/jít ke křížku**

Il n'y a pas loin du **Capitole** à la roche Tarpéienne.

- *la déchéance n'est pas loin de la gloire*
- **Všetchna sláva polní tráva.**

les oies du **Capitole**

- *un signal d'alarme humain*
- **kdo upozorní na nebezpečí**

les délices de **Capoue**

- *délices où l'on s'amollit*
- **pít z poháru rozkoše/usnout na vavřínech**

jouer les **Cassandra**

- *faire des prophéties dramatiques au risque de ne pas être cru*
- **předvídat tu nejhorší budoucnost**

passer sous les fourches **caudines**

- *subir des conditions dures ou humiliantes*
- **padnout před někým na tvář**

il faut rendre à **César** ce qui est à **César**

- *attribuer à qqn ce qui lui appartient, lui donner ce qui lui revient*
- **Dej císaři, co je císařovo.**

La femme de **César** ne doit pas être soupçonnée.

- *se dit d'une personne qui doit se garder de tout ce qui pourrait attirer les soupçons sur elle*
- **Caesarova žena musí být mimo podezření.**

tomber de **Charybde** en Scylla

- *échapper à un inconvénient, à un danger, pour tomber dans un autre plus grave*

▪ **dostat se z deště pod okap/být mezi Scyllou a Charybdou**

un pays de **Cocagne**

- *pays imaginaire où l'on a tout en abondance*
- **zaslíbená země**

un sourire **Colgate**

- *sourire aux dents très blanches*
- **zuby jako perličky**

l'œuf de **Colomb**

- *se dit d'une réalisation qui paraît simple mais qui suppose une idée ingénieuse*
- **Kolumbovo vejce**

riche comme **Crésus**

- *extrêmement riche*
- **bohatý jako Krésus/mít peněz jako želez**

la flèche de **Cupidon**

- *censée transpercer les cœurs et les rendre amoureux*
- **Amorův šíp/Kupidova střela**

D

l'épée de **Damoclès**

- *danger qui peut s'abattre sur qqn d'un moment à l'autre*
- **Damoklův meč**

le tonneau des **Danaïdes**

- *une tâche infinie, interminable*
- **marná práce/sisyfovská práce**

l'étoile de **David**

- *symbole judaïque constitué par une étoile à six branches*
- **Davidova hvězda**

David et Goliath

- *la lutte du faible contre le fort, avec la victoire de la ruse sur la brutalité*
- **David a Goliáš**

la pomme de **Discorde**

- *sujet de discussion et de division*
- **jablko sváru**

des mesures **draconiennes**

- *mesures d'une excessive sévérité*
- **drakonická opatření**

E

une plaie d'**Égypte**

- *chose très pénible, aux conséquences graves*
- **egyptská rána**

des châteaux en **Espagne**

- *projets chimériques*
- **vzdušné zámky**

F

le coup du père **François**

- *manœuvre déloyale*
- **rána do zad**

G

un nœud **gordien**

- *trancher de façon violente une difficulté*
- **gordický uzel**

faire partie du **Gotha**

- *faire partie de l'ensemble des personnalités de l'aristocratie, du monde politique, culturel, etc., considérées du point de vue de leur notoriété*
- **patřit ke špičce**

tomber comme à **Gravelotte**

- *pleuvoir très fort*
- **leje jako z konve**

aller se faire voir chez les **Grecs**

- *se faire éconduire brutalement*
- **být poslán k čertu**

faire une conduite de **Grenoble**

- *chasser, mettre à la porte brutalement*
- **vyrazit ze dveří**

la politique de **Gribouille**

- *refus de voir que la situation dans laquelle on se met est pire que celle qu'on veut éviter*
- **pštrosí taktika**

H

vieux comme **Hérode**

- *très ancien, très connu*
- **starý jako Metuzalém**

un rire **homérique**

- *fou rire bruyant, pareil à celui qu'Homère prête aux dieux de l'Olympe*
- **homérský/homérický smích**

J

faire le **Jacques**

- *faire l'imbécile*
- **hrát si na hloupého**

le coup de **Jarnac**

- *coup porté en traître, de façon tout à fait inattendue*
- **rána do zad**

C'est **Jean** qui pleure et **Jean** qui rit.

- *se dit de qqn qui passe facilement de la tristesse à la gaieté*
- **člověk jako aprílové počasí**

les trompettes de **Jéricho**

- *bruit très fort*
- **rámus, že by zbořil Jericho**

le syndrome de **Jérusalem**

- *syndrome du dédoublement de la personnalité*
- **jeruzalémský syndrom**

pauvre comme **Job**

- *dans un dénuement extrême*
- **chudý jako kostelní myš**

une fontaine de **Jouvence**

- *fontaine fabuleuse dont les eaux avaient la propriété de faire rajeunir*
- **elixír života**

le baiser de **Judas**

- *démonstration hypocrite d'affection*
- **jidášský polibek**

le denier de **Judas**

- *récompense reçu en paiement pour trahison*
- **jidášský groš**

se croire sorti de la cuisse de **Jupiter**

- *se croire supérieur, être très orgueilleux*
- **myslet si, že sežral Šalamounovo hovno/moc si o sobě myslet**

L

une réponse **laconique**

- *exprimée en peu de mots; bref, concis*
- **lakonická odpověď**

Cela va faire du bruit dans

Landerneau.

- *avoir un grand retentissement*
- **vyvolat rozruch/Z toho bude pozdvižení.**

M

pleurer comme une **Madeleine**

- *pleurer abondamment*
- **prolévat slzy (jako hráchy)/mocht si oči vyplakat**

un plan **machiavélique**

- *plan rusé et perfide*
- **d'ábelský plán**

faire pleurer **Margot**

- *jouer de la sensiblerie des gens*
- **zahrát na sentimentální strunu**

vieux comme **Mathusalem**

- *extrêmement vieux, très ancien*
- **starý jako Metuzalém**

Ça fait la rue **Michel.**

- *c'est suffisant*
- **To je dobrý.**

le dernier des **Mohicans**

- *ultime représentant d'une chose*
- **poslední mohykán**

être dans les bras de **Morphée**

- *dormir*
- **být v náručí Morfeově/být v limbu**

N

le mal de **Naples**

- *sypilis*
- **francouzská nemoc**

Voir **Naples** et mourir.

- *parce qu'il n'y a rien de plus beau à voir*
- **Vidět Neapol a umřít.**

la tunique de **Nessus**

- *un présent funeste/un mal dont on ne peut se défaire*
- **danajský dar/nesnesitelná bolest**

jeter le manteau de **Noé** sur qqch

- *taire un événement susceptible de ternir un renom*
- **uchovat něco v tajnosti**

P

une vérité de la **Palice**

- *affirmation dont l'évidence toute formelle prête à rire*
- **evidentní/samozřejmá pravda**

la boîte de **Pandore**

- *la source d'un grand nombre de malheurs, de maux*
- **Pandořina skříňka**

une terreur **panique**

- *qui trouble subitement et violemment l'esprit*
- **panická hrůza**

un mouton de **Panurge**

- *personne dont la conduite, les opinions se modèlent sur celles de son entourage*
- **člověk, který jde s proudem**

Minute, **Papillon** !

- *une minute; attendez !*
- **Malé strpení!; Tak moment!**

à **Pâques** ou à la Trinité

- *très tard; jamais*
- **na svatého Dyndy**

long comme d'ici à **Pâques**

- *très long*
- **táhnout se jako Lovosice/dlouhý jako tejdén (před výplatou)**

Paris ne s'est pas fait en un jour

- *les grandes réalisations nécessitent du temps*
- **Není Řím ani Praha jednoho roku/za jeden rok vystavěn.**

Avec des si, on mettrait **Paris** en bouteille !

- *tout est possible avec des suppositions ne tenant pas compte des réalités*
- **Kdyby byly v prdeli ryby, nemusely by bejt v rybníce.**

avoir un œil à **Paris** et l'autre à **Pontoise**

- *loucher fortement*
- **mít oči šejdrem**

Ce n'est pas le **Pérou** !

- *cela ne rapporte pas une fortune*
- **Není to žádný zázrak.**

la cour du roi **Pétaud**

- *maison, assemblée où chacun veut commander, où il est impossible de s'entendre*
- **blázinec na kolečkách**

des guerres **picrocholines**

- *menée pour des motifs obscurs, dérisoires ou futiles*
- **žabomyší válka**

déshabiller **Pierre** pour habiller **Paul**

- *déplacer une difficulté pour en résoudre une autre*
- **vyhánět čerta d'áblem**

prendre le **Pirée** pour un homme

- *se tromper grossièrement*
- **strefit kozla**

un amour **platonique**

- *chaste*
- **platonická láska**

un secret de **Polichinelle**

- *un faux secret bien vite connu de tous*
- **veřejné tajemství**

saoul comme un **Polonais**

- *très ivre*
- **vožralej jako Dán**

jouer les **Ponce Pilate**

- *être lâche, hypocrite, se désintéresser des conséquences d'un geste ou d'une décision*
- **mýt si ruce jako (Pontský) Pilát/mýt si ruce (nad něčím)**

solide comme le **Pont-Neuf**

- *très vigoureux*
- **zdravý jako rybička**

un inventaire à la **Prévert**

- *une énumération hétéroclite, poétisée par l'accumulation*
- **namátkový výčet; seznam, který nemá hlavu ani patu**

le lit de **Procuste**

- *règle mesquine et tyrannique; conformisme et uniformisation à tout prix*
- **Prokrustovo lože**

travailler pour le roi de **Prusse**

- *pour un profit nul*
- **pracovat zadarmo/dělat za pár korun**

une victoire à la **Pyrrhus**

- *trop chèrement obtenue*
- **Pyrrhovo vítězství**

R

un travail de **Romain**

- *long et difficile, pénible*
- **perná práce**

À **Rome**, fais comme les Romains.

- *il faut obéir aux règles du pays dans lequel on se trouve*
- **Jiný kraj, jiný mrav.**

Tous les chemins mènent à **Rome**.

- *il existe de nombreux moyens pour obtenir un résultat*
- **Všechny cesty vedou do Říma.**

franchir le **Rubicon**

- *prendre une décision et en assumer toutes les conséquences*
- **překročit Rubikon**

S

faire la **Sainte-Nitouche**

- *personne qui se donne une apparence de sagesse, qui affecte l'innocence, et, en particulier, femme qui affecte la pruderie*
- **dělat ze sebe neviňátko**

le mal **Saint-Genou**

- *goutte*
- **nemoc bohatých**

à la **Saint-Glinglin**

- *jamais*
- **na svatého Dyndy**

la danse de **Saint-Guy**

- *mouvements brusques du visage et des membres, propres à la chorée de Sydenham*
- **tanec svatého Víta**

un jugement de **Salomon**

- *empreint de sagesse et d'équité*
- **šalamounské rozhodnutí**

un bon **samaritain**

- *secourable; toujours prêt à se dévouer*
- **milosrdný Samaritán**

le suppôt de **Satan**

- *démon; personne méchante*
- **učiněný d'áběl**

une réponse **sibylline**

- *dont le sens est caché, comme celui des oracles*
- **pythická odpověď**

le point de vue de **Sirius**

- *voir les choses de très haut*
- **do všech důsledků**

le rocher de **Sisyph**

- *une tâche particulièrement difficile, toujours à recommencer*
- **sisyfovská práce**

Sodome et Gomorrhe

- *lieux de débauche et de fornication*
- **Sodoma (a) Gomora**

être muet comme le **sphinx**

- *être énigmatique, impénétrable, mystérieux*
- **mlčet jako sfinga/mít tvář jako kámen**

une voix de **Stentor**

- *voix forte, retentissante*
- **stentorický/zvučný hlas**

boire le **Styx**

- *être mort*
- **být v lůně Abrahamově/na onom světě**

T

le supplice de **Tantale**

- *situation où l'on est proche de l'objet de ses désirs, sans pouvoir l'atteindre*
- **Tantalova muka**

un comité **Théodule**

- *pseudo-groupe de pression, comité inutile*
- **výbor, který nic nedělá**

un travail de **Titan**

- *gigantesque, titanesque*
- **herkulovská práce**

le coup de **Trafalgar**

- *accident désastreux*
- **rána osudu**

le cheval de **Troie**

- *ce qui permet de pénétrer insidieusement dans un milieu et de s'en rendre maître*
- **trojský kůň**

fort comme un **Turc**

- *très fort*
- **silný jako Bivoj/lev**

la tête de **Turc**

- *sans cesse en butte aux plaisanteries, aux railleries de qqn*
- **fackovací panák**

ⁱ Významy převzaty ze slovníků dle bibliografie.